

I. Vai ir nepieciešams pastiprināt jau reģistrētu politisko partiju darbības kontroli, it īpaši izvirzot stingrākas prasības partijas valdes locekļiem? (Ja nepieciešams, tad kādā veidā?)

Saskaņā ar Politisko partiju likuma 34.panta sesto daļu par politiskās partijas valdes locekli var būt rīcībspējīga fiziskā persona. Likums nenosaka citas prasības, kurām jāatbilst partijas valdes locekļiem (piemēram, Latvijas pilsonības esamību). Savukārt Tieslietu ministrija uzskata un arī presē izskanējusi informācija, ka demokrātiskā valstī nav pieļaujams, ka politiskajās partijās, kuru pašsaprotamais mērķis ir iegūt varu valstī, darbojas un, jo īpaši, tās vada personas, kuras aktīvi veicina naida izpausmes sabiedrībā. Šāds pretvalstiski noskaņotu personu dibināts un vadīts politisks spēks apdraud sabiedrības drošību.

Politisko partiju likuma 32.pantā noteikts, ka partijas darbību atbilstoši normatīvajos aktos noteiktajai kompetencei uzrauga un kontrolē Korupcijas novēršanas un apkarošanas birojs, Valsts ieņēmumu dienests, Uzņēmumu reģistrs, kā arī citas likumā noteiktās iestādes. Ja attiecīgās iestādes atbilstoši to kompetencei konstatē, ka partija neievēro normatīvos aktus vai partijas darbība neatbilst statūtiem, tās rakstveidā brīdina partiju un uzdod novērst nelikumīgo darbību. Savukārt, ja partija nav novērsusi konstatētos pārkāpumus, partijas darbība tiek apturēta un vēlāk tā tiek likvidēta.

Uzņēmumu reģistra kompetencē nav konstatēt, vai partijas darbība apdraud sabiedrisko drošību vai darbojas pretēji likumam. Tādējādi Uzņēmumu reģistrs nevar atteikt reģistrēt izmaiņas partijas iepriekšreģistrētā informācijā uz aizdomu pamata par partijas vai kāda tās valdes locekļa iespējami pretlikumīgo darbību. Ir nepieciešami konkrēti konstatējumi, piemēram, kompetentas iestādes atzinums, kas pamatotu šādu atteikumu. Ņemot vērā iepriekšminēto, nepieciešams izvērtēt, vai ir nepieciešami grozījumi normatīvajos aktos ar mērķi pastiprināt jau reģistrētu politisko partiju darbības kontroli un izvirzīt prasības, kurām jāatbilst partiju valdes locekļiem (papildus sk. juridiskus atzinumus un rakstus par politisko partiju kontroli un biedrošanās brīvību 1., 2., 3. un 4.pielikumā).

2012.gada 7.augustā Reģistrā notika sanāksme par politisko partiju darbības kontroles iespējamo normatīvo regulējumu, kurā tostarp piedalījās Eiropas Savienības tiesas tiesnesis prof. Egils Levits, Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta senatore asoc. prof. Jautrīte Briede, Drošības policijas priekšnieks Jānis Reiniks, kā arī Saeimas deputāte un politikas zinātnes eksperte prof. Rasma Kārklīņa (publikācijas presē - 5.pielikums). Sanāksmē tika secināts, ka ir nepieciešams izstrādāt grozījumus Politisko partiju likuma 38.panta pirmajā daļā, papildinot to ar noteikumu, ka partijas darbību atbilstoši normatīvajos aktos noteiktajai kompetencei uzrauga un kontrolē tostarp arī prokurors. Tādējādi prokuroram, konstatējot, ka partijas darbība ir pretēja likumam, būtu tiesības apturēt partijas darbību un vērsties tiesā ar prasību par tās likvidāciju. Turklāt Politisko partiju likumā ir jāparedz, ka par partijas valdes locekli var būt tikai Latvijas Republikas pilsonis, kas vienlaicīgi ir arī partijas biedrs.

Sanāksmes dalībnieki ir pauduši atbalstu pašlaik Saeimā 1.lasījumā ir pieņemtajam likumprojektam „Grozījumi Politisko partiju likumā”, Nr. 47/Lp11, (6.pielikums) kura mērķis ir padarīt partijas dibināšanas procesu caurredzamāku, lai novērstu iespējamību, ka partijas dibināšanas procesā netiek ievērotas likuma prasības, precizēt regulējumu attiecībā uz zvērīnāta notāra veicamajām darbībām partijas dibināšanas procesā un Reģistra amatpersonu kompetenci, pieņemot lēmumu par partijas ierakstīšanu partiju reģistrā. Pašlaik Saeimas Valsts pārvaldes un pašvaldību lietu komisija atlikusi šā likumprojekta izskatīšanu.

Papildus norādām, ka Saeimā 1.lasījumā ir pieņemts likumprojekts „Grozījumi likumā „Par Latvijas Republikas Uzņēmumu reģistru”, Nr. 168/Lp11, (7.pielikums). Likumprojekts nosaka Reģistra rīcību gadījumā, ja kriminālprocesā vai administratīvā pārkāpuma procesā pieņemts nolēmums, ar kuru personai ir atņemtas vai ierobežotas tiesības uz visu veidu komercdarbību vai tiesības ieņemt noteiktus amatus. Taču grozījumi nenosaka Reģistra darbības gadījumā, ja ir ierobežotas tiesības ieņemt noteiktus amatus personai, kura iecelta par politiskās partijas valdes locekli (par attiecīga soda ievērošanu atbildīga pati persona, kurai tas piespriests). Tādējādi, iespējams, regulējums būtu jāpaplašina, attiecinot to ne tikai uz komercreģistra un uzņēmumu reģistra, bet arī uz citu Reģistra vesto reģistru (piemēram, politisko partiju reģistra) regulējumu.

II. Vai Uzņēmumu reģistram ar likumu būtu uzdodams pienākums pārbaudīt faktiskos apstākļus, ja ir saņemts iesniegums par nevalstiskās organizācijas reģistrējamā lēmuma prettiesiskumu?

Saskaņā ar likuma „Par Latvijas Republikas Uzņēmumu reģistru” 18¹.panta otro daļu Uzņēmumu reģistra kompetencē neietilpst biedrības vai nodibinājuma lēmuma pieņemšanas faktisko apstākļu pārbaude. Tas nozīmē, ka likumdevējs nav deleģējis Reģistram tiesības veikt pārbaudi, kādos apstākļos ir sastādīti Reģistrā iesniegtie dokumenti. Reģistra valsts notārs pārbauda, vai reģistrējamie dokumenti ir sastādīti atbilstoši normatīvo aktu prasībām, nevis pārbauda šajos dokumentos atspoguļoto faktu atbilstību patiesībai. Proti, Reģistrs nav tiesīgs pārbaudīt iesniedzēja minētos argumentus, piemēram, par sapulces sasaukšanas pārkāpumiem, paziņojuma nosūtīšanu, sapulces norisi, iespējamo viltu, krāpšanu, paraksta viltošanu u.tml.

Faktu izcelsmes tiesiskuma nepārbaudīšanas rezultātā palielinās risks, ka reģistru ieraksti varētu būt neatbilstoši esošajai faktiskajai situācijai. Turklāt, ņemot vērā Latvijas tiesu lietu izskatīšanas tempus, apstrīdot faktu izcelsmes tiesiskumu, piemēram, sapulču lēmumus, lieta var tikt izlemta tad, kad ar to saistītais valsts notāra lēmums būs zaudējis spēku (tā vietā jau būs pieņemts cits). Ik pa laikam izskan ieinteresēto personu viedokļi par to, ka Reģistram būtu jāpaplašināma kompetence, uzliekot par pienākumu pārbaudīt subjektu lēmumu pieņemšanas faktiskos apstākļus. Tādēļ nepieciešams izvērtēt, vai Reģistram būtu jāpārbauda faktiskie apstākļi, ja ir saņemts iesniegums par nevalstiskās organizācijas reģistrējamā lēmuma prettiesiskumu un vai ir nepieciešami normatīvo aktu grozījumi saistībā ar nevalstisko organizāciju tiesisko aizsardzību reģistrācijas procesa laikā.

Minētais jautājums ir izvirzīts pēc Latvijas Juristu apvienības iniciatīvas.

LATVIJAS REPUBLIKAS SAEIMA
JURIDISKAIS BIROJS

Jēkaba ielā 11, Rīga, LV 1811

e-pasts: saeima@saeima.lv

Tālrunis: 708 7392 · Fakss: 708 7100

2008.gada 5.martā
Nr. 12/14-1-46-(9108)

Valsts pārvaldes un pašvaldības komisijai

ATZINUMS

likumprojektam "Grozījumi Biedrību un nodibinājumu likumā"

Juridiskais birojs izskatīja likumprojektu "Grozījumi Biedrību un nodibinājumu likumā" (likumprojektu reģ. Nr. 367/Lp9) un pirms 2.lasījuma sniedz šādu atzinumu:

1. Ņemot vērā, ka likumprojekta 1.pants paredz likuma 6.panta pirmās un septītās daļas nosacījumus attiecībā uz biedrības vai nodibinājuma nosaukumu attiecināt arī uz biedrības vai nodibinājumu simboliku, iesakām izvērtēt, vai nav nepieciešams veikt grozījumus arī 6.panta trešajā daļā.

Ja 6.panta trešās daļas noteiktie ierobežojumi tiktu attiecināti arī uz biedrības vai nodibinājuma simbolikas izvēli, būtu apsverama nepieciešamība grozīt likuma "Par Latvijas Republikas Uzņēmumu reģistru" 18.¹ pantu, kas nosaka Uzņēmumu reģistra pienākumus, vedot biedrību un nodibinājumu reģistru.

2. Izslēgt vai precizēt likumprojekta 3.pantu;

Iesakām izvērtēt likumprojekta 3.panta pamatotību un nepieciešamību.

Minētais likumprojekta 3.pants paredz papildināt likuma 17.panta piekto daļu ar 4.punktu, kas nosaka papildus jaunu gadījumu, kad reģistra iestādes amatpersona pieņem lēmumu par ieraksta izdarīšanas atteikšanu (atteikumu reģistrēt biedrību vai nodibinājumu).

Mūsaprāt, būtu nepieciešams izvērtēt, vai šis nosacījums atbilst Satversmes 102. pantam un Eiropas cilvēktiesību konvencijas (turpmāk tekstā – Konvencija) 11.panta pirmajai daļai, kas nosaka personu tiesības apvienoties.

SAEIMAS KANCELEJA

- 7 -03- 2008

Minētās tiesības var ierobežot vienīgi Satversmes 116.pantā un Konvencijas 11.panta otrajā daļā minētajos gadījumos. Tomēr, lai šāds ierobežojums būtu tiesisks, tam ir jāsaturs leģitīms mērķis, kā arī jābūt samērīgam (piemērotam, nepieciešamam demokrātiskā sabiedrībā un atbilstošam). Iztrūkstot kādam no šiem elementiem, attiecīgā norma būtu uzskatāma par prettiesisku.

Neapšaubāmi, atteikums reģistrēt biedrību vai nodibinājumu būtu vērtējams kā šo tiesību ierobežojums.

No attiecīgās normas izriet, ka tās leģitīmais mērķis ir valsts vai sabiedriskā drošība, kas varētu tikt apdraudēta, ja attiecīgā biedrība vai nodibinājums veiktu savu darbību.

Juridiskajam birojam ir šaubas, vai attiecīgā norma tās pašreizējā redakcijā atbilst samērīguma principam:

Mūsuprāt, pastāv šaubas par šīs normas piemērotību. Proti, biedrības vai nodibinājuma neregistrēšana pati par sevi nerada valsts vai sabiedrībai apdraudējumu. Minēto apdraudējumu var radīt tikai attiecīga biedrības vai nodibinājuma prettiesiska darbība. Tomēr šādas darbības prettiesiskuma prezumēšana, nepastāvot objektīviem, likumā pietiekoši precīzi definētiem un noteiktiem kritērijiem, ir nepamatota.

Nemot vērā, ka likuma 17.pana 5.panta 1.punkts jau tagad liedz reģistrēt biedrību vai nodibinājumu, kuru statūtos noteiktais mērķis ir pretrunā ar Satversmi, likumiem un Latviju saistošiem starptautiskiem līgumiem, tad, domājams, normas mērķis ir nepieļaut tādu biedrību un nodibinājumu reģistrāciju, kuru patiesie mērķi būtu slēpti.

Eiropas cilvēktiesību tiesa lietā Nr. 57/1997/841/1047 *Sidiropoulos and Others v. Greece* norādīja, ka šaubas, vai attiecīgās apvienības darbība atšķirsies no tās statūtos minētajiem mērķiem, nevar apstiprināties, jo apvienībai, kas nekad nav eksistējusi, nav arī bijis iespējams veikt jebkādas darbības. Ja pēc šādas apvienības reģistrācijas šīs šaubas kļūtu reālas, Grieķijas likumi ļauj šādu apvienību likvidēt (sk. likumprojekta 5.un 6.pantu). Līdz ar to Eiropas cilvēktiesību tiesa atzina apvienības reģistrācijas atteikumu par nesamērīgu un neatbilstošu noteiktā mērķa sasniegšanai (sk. sprieduma 46. un 47.punktu).

Līdz ar to valsts un sabiedrības drošību var nodrošināt pamatā ar mazāk ierobežojošiem līdzekļiem – reģistrēt attiecīgo biedrību vai nodibinājumu un pēc tam to likvidēt, ja tās darbība pēc izveidošanas ir vērsta uz šīs drošības apdraudējumu.

Tāpat pastāv iespēja, ka personas, kuru darbība iespējams ir vērsta pret valsts vai sabiedrisko drošību, savas aktivitātes var realizēt neatkarīgi no biedrības vai nodibinājuma dibināšanas vai nedibināšanas, vai arī personas tiek uzņemti par biedriem, jau pastāvošā organizācijā.

Līdz ar to attiecīgās organizācijas reģistrācija, izpildot likumā noteiktās prasības, palīdz kontrolēt šādu organizāciju publisko darbību, lai nepieļautu sabiedriskās drošības, kārtības un personu tiesību un interešu

apdraudējumu (sk. Administratīvās apgabaltiesas spriedums lietā Nr.130233/2 143/AA 558-05/4; 11.2.punkts).

Jāņem vērā, ka personas savas tiesības piedalīties gājienos, piketos, sapulcēs var realizēt neatkarīgi no to darbības organizācijā.

Līdz ar to pastāv pamatotas šaubas, vai personas reģistrējot apvienību, varētu būtiski vairāk apdraudēt valsts vai sabiedrības drošību, nekā savas darbības realizējot bez reģistrācijas. Tādējādi labums sabiedrībai, ko sniegtu šī norma ir vairāk hipotētisks, kā arī nav samērojams ar indivīda tiesībām un likumiskajām interesēm nodarīto zaudējumu.

Minētā norma piedāvātajā redakcijā, būtu pretrunā arī tiesiskās noteiktības (tiesiskās paredzamības) principam. Proti, personas, kuras vēlētos reģistrēt biedrību vai nodibinājumu un kurām jau vienreiz uz šāda pamata būtu atteikta reģistrācija, nevarētu paredzēt, vai turpmāk viņu dibinātas biedrības vai nodibinājumi tiks reģistrēti, un ja, jā, tad kad (cik reizes būs reģistrācijas atteikumi).

Ņemot iepriekšminēto, mūsaprāt, vienīgais pamats jaunas biedrības vai nodibinājuma reģistrācijas atteikšanai varētu būt vien objektīvi un neapstridami kritēriji – tādi, kā pret sabiedrības vai valsts drošību vērstu mērķu ietveršana jau attiecīgās organizācijas statūtos, vai arī apstākļi, ka biedrību vai nodibinājumu dibina persona, kurai likumā noteiktā kārtībā ar tiesas spriedumu uz laiku šīs tiesības būtu liegtas.

Tāpat vēršam komisijas uzmanību uz apstākli, ka minētajai normai ir arī citi trūkumi.

Ņemot vērā, ka var tikt aizskartas būtiskas indivīdu tiesības, likumprojekta pantā minētais termins "kompetentas valsts iestādes" ir pārāk plašs.

Atbalstot šādu priekšlikumu, tiktu grozīts Latvijas Republikas Uzņēmumu reģistra pilnvaru apjoms, kurš līdztekus likumā noteikto formālo kritēriju pārbaudei, veiktu tad arī faktisko apstākļu (šajā gadījumā valsts vai sabiedrības drošības interešu apdraudējuma) konstatēšanu. Šādā gadījumā būtu veicamas izmaiņas likumā "Par Latvijas Republikas Uzņēmumu reģistru".

Juridiskā biroja vadītājs

G.Kusiņš

Sanāksmes par nepieciešamajiem grozījumiem normatīvajos aktos saistībā ar biedrību,
nodibinājumu un politisko partiju darbības kontroli

PROTOKOLS

Rīgā

2010. gada 13.janvārī

Sanāksmē piedalās:

Sanāksmes vadītāja

Laila Medin

Tieslietu ministrijas valsts sekretāra vietniece nozaru politikas jautājumos;

Sanāksmes dalībnieki

Gatis Melnūdris
Ivars Kaupers
Edgars Bredrihs
Ramona Bērziņa

Saeimas Juridiskā biroja pārstāvis;
Drošības policijas pārstāvis;
Drošības policijas pārstāvis;
Ģenerālprokuratūras Personu un valsts tiesību aizsardzības departamenta prokurore;

Olga Zeile

Tieslietu ministrijas Nozaru politikas departamenta direktore;

Mārīte Augstmane

Tieslietu ministrijas Nozaru politikas departamenta Publisko reģistru politikas nodaļas vadītāja vietniece, vadītājas p.i.;

Dzintra Švarca

Tieslietu ministrijas Nozaru politikas departamenta Publisko reģistru politikas nodaļas juriskonsulte;

Inta Garā

Tieslietu ministrijas Valststiesību departamenta Konstitucionālo tiesību nodaļas vadītāja;

Ina Kļaviņa

Uzņēmumu reģistra galvenā valsts notāra vietniece juridiskajos un funkciju jautājumos.

Sanāksmes gaitu protokolē:

Guna Paidere

Uzņēmumu reģistra Juridiskās nodaļas vadītāja vietniece.

Sanāksme sāka plkst. 13:00

Darba kārtība:

Diskusija par nepieciešamajiem grozījumiem normatīvajos aktos saistībā ar biedrību, nodibinājumu un politisko partiju darbības kontroli.

Diskusija:

L.Medin atklāj diskusiju, norādot, ka Tieslietu ministrijā ir saņemtas Uzņēmumu reģistra un Drošības policijas vēstules, kurā norādīts, ka ir nepieciešami grozījumi normatīvajos aktos ar mērķi pastiprināt jau reģistrētu biedrību, nodibinājumu un politisko partiju darbības kontroli. Norāda, ka jautājums jau ir apskatīts agrāk – ar tieslietu ministra 2006.gada 8.februāra rīkojumu Nr.1-1/58 „Par darba grupu Biedrību un nodibinājumu likuma grozījumu izstrādei”

tika izveidota darba grupa, kuras darba rezultātā tika izstrādāts likumprojekts „Grozījumi Biedrību un nodibinājumu likumā”(Nr.367/Lp9), kurš 2008.gada 21.februārī izskatīts Saeimā 1.lasījumā. Minētais likumprojekts paredzēja papildināt Biedrību un nodibinājumu likumu ar jaunu gadījumu, kad Uzņēmumu reģistra amatpersona var atteikt reģistrēt biedrību vai nodibinājumu - ja saņemts kompetentas valsts iestādes pamatots atzinums, ka biedrības vai nodibinājuma reģistrācija rada draudus valsts vai sabiedriskajai drošībai. Minētā likumprojekta virzība ir apstajusies, jo Saeimas Juridiskais birojs 2008.gada 5.marta atzinumā Nr.12/17-1-46-(9108) par likumprojektu „Grozījumi Biedrību un nodibinājumu likumā”(Nr.367/Lp9) norādīja, ka pastāv šaubas par šīs normas piemērotību, proti, biedrības vai nodibinājuma reģistrēšana pati par sevi nerada valsts vai sabiedrības apdraudējumu. Minēto apdraudējumu var radīt tikai attiecīga biedrības vai nodibinājuma prettiesiska darbība. Līdz ar to tika secināts, ka nav iespējams veikt attiecīgā subjekta darbības kontroli pirms tas ir reģistrēts vai uz reģistrācijas brīdi. Taču iespējams ir nepieciešami grozījumi normatīvajos aktos, kas pastiprinātu attiecīgo subjektu darbības kontroli pēc reģistrācijas.

Aicina sanāksmes dalībniekus paust viedokļus un sniegt argumentus tam, kāpēc pašreizējais regulējums Biedrību un nodibinājumu likumā un Politisko partiju likumā ir nepietiekams. Uzsver, ka šīs diskusijas mērķis nav izveidot konkrētu normu redakcijas, bet saprast nepieciešamā regulējuma pamatojumu. Norāda, ka Tieslietu ministrija ir gatava virzīt nepieciešamos grozījumus Biedrību un nodibinājumu likumā un Politisko partiju likumā, kuri iesniegti Tieslietu ministrijā 2009.gada 24.martā, ja sanāksmes dalībnieki var pamatot, ka pašreizējais regulējums ir nepietiekams, norādot uz konkrētiem trūkumiem, kā arī norādot uz iespējamiem uzlabojumiem un nepieciešamiem grozījumiem, kuru atbilstība Satversmei tai pat laikā būtu izvērtēta pēc visiem kritērijiem. Iespējams, ka grozījumi nav nepieciešami Biedrību un nodibinājumu likumā un Politisko partiju likumā, bet ir nepieciešami Krimināllikumā, Kriminālprocesa likumā, vai kādos citos normatīvajos aktos.

R.Bērziņa, paužot Ģenerālprokuratūras viedokli, norāda, ka pievienojas Saeimas Juridiskā biroja atzinumā norādītajam un norāda, ka pirms reģistrācijas vai reģistrācijas brīdī nevar konstatēt biedrības vai politiskās partijas darbības neatbilstību normatīvajiem aktiem vai iespējamo apdraudējumu valsts un sabiedriskajai drošībai. Vienīgā iespēja ir pārskatīt normatīvo regulējumu attiecībā uz iespējām paplašināt kontroles iespējas attiecībā uz jau reģistrētām partijām vai biedrībām. Izsaka priekšlikumu, ka iespējams ir nepieciešams ieviest citu kontroles sistēmu, jo pašlaik normatīvie akti dod tiesības prokuroram griezties tiesā un tālāk tikai tiesas kompetencē ir izvērtēt darbības neatbilstību.

I.Kaupers un E. Bredrihs norāda, ka pašlaik normatīvajos aktos ietvertais regulējums ir neefektīvs, jo Drošības policijai nav īpaša rīcības brīvība un iespēja kontrolēt tādu biedrību vai partiju darbību, kuras iespējams apdraud sabiedrisko drošību vai arī darbojas pretēji likumiem, kamēr nav ierosināts kriminālprocess. Lai nonāktu līdz reģistrētas biedrības vai partijas darbības ierobežošanai, ir nepieciešams ievērojams laika un resursu patēriņš. Drošības policijas pārstāvji norāda, ka šobrīd visbiežāk praksē ir konstatējami gadījumi, ka ir atsevišķas politiskās partijas, kas neveic aktīvu darbību un tām nav likumā noteiktais biedru skaits, un šādas partijas „pārņem” personas, kuru darbībā ir konstatējami pārkāpumi. Līdz ar to personai nav nepieciešamība dibināt jaunu politisko partiju, bet tā var kļūt par reģistrētas partijas biedru un vadītāju un vadīt kādu sabiedrības daļu. Cilvēki labāk pievienojas jau esošam politiskajam spēkam, nekā paši apvienojas un dibina politisko partiju. Norāda, ka ja būtu iespējams jau iepriekš novērst šādus gadījumus, tad būtu mazāks darba apjoms pēc tam. Taču pašlaik Drošības policijai šādu iespēju nav.

Ina Kļaviņa uzsver, ka problēma praksē pastāv un tā skar arī Uzņēmumu reģistru, jo Uzņēmumu reģistrs ir biedrību, nodibinājumu un politisko partiju reģistra iestāde un gadījumā, ja Drošības policijai ir aizdomas, ka reģistrācijai pieteiktā biedrība vai politiskā partija varētu apdraudēt valsts vai sabiedrisko drošību vai ir citi argumenti dibināmā subjekta pretlikumībai, Drošības policija

vispirms vēršas Uzņēmumu reģistrā ar lūgumu neregistrēt attiecīgo subjektu, taču pašreizējā regulējuma ietvaros šādu lūgumu nevar izpildīt. Uzņēmumu reģistrs pievienojas Saeimas Juridiskā biroja atzinumam, ka uz reģistrācijas brīdi nav iespējams konstatēt, vai subjekta darbība nākotnē būs pretlikumīga, kā arī to, ka reģistrācijas fakts nemaina personas nodomus savu darbību vērst pret valsts vai sabiedrības drošību un reģistrācija tikai palīdz kontrolēt šādu subjektu publisko darbību. Līdz ar to vienīgā iespēja ir veikt pastiprinātu kontroli pēc reģistrācijas. Ja šo kontroli nevar veikt pašreizējā regulējuma ietvaros, tad Uzņēmumu reģistrs atbalsta nepieciešamo grozījumu virzību.

Gatis Melnūdris norāda, ka biedrošanās tiesības ir vienas no cilvēktiesībām un ir Eiropas Cilvēktiesību tiesas prakse, kas norāda, ka uz šaubu pamata nedrīkst ierobežot šīs cilvēktiesības un atteikt biedrības vai politiskās partijas reģistrāciju. Ir jābūt konkrētiem faktiem, kas pamatotu atteikumu.

Piedāvātie jaunie grozījumi ir vērsti uz attiecīgā subjekta darbības kontroli pēc reģistrācijas. Uzskata, ka šādi grozījumi nav nepieciešami, jo šāds regulējums jau pašlaik pastāv. Uzsver, ka no materiāliem vai izskanējušajiem viedokļiem nevar secināt grozījumu nepieciešamību un būtību.

Norāda, ka spēka esošajā Krimināllikumā un Kriminālprocesa likumā ir regulējums, kas dod iespēju izbeigt gan juridiskās personas darbību, gan ierobežot biedru rīcību biedrības vai partijas likvidācijas ceļā. Proti, Krimināllikums paredz piespiedu ietekmēšanas līdzekļu noteikšanu juridiskām personām – viens no tiem ir likvidācija. Kā arī Kriminālprocesa likums paredz dažādus drošības līdzekļus, ko var piemērot biedriem, ja tie turpina veikt darbības neskatoties uz to, ka subjektam tiek piemērots piespiedu ietekmēšanas līdzeklis – likvidācija. Saeimas Juridiskais birojs uzskata, ka grozījumi nav nepieciešami, jo problēma ir nevis regulējuma trūkumā, bet esošā normatīvā regulējuma izpildē.

Nolemts:

Sanāksmes noslēgumā tika nolemts, ņemot vērā, ka, gatavojot grozījumus normatīvajos aktos, katrā gadījumā būs nepieciešams attiecīgs pamatojums grozījumu nepieciešamībai, norādot gan ierobežojumu mērķi, gan līdzekļus, gan ierobežojumu samērīguma izvērtējumu, tāpēc nepieciešams rīkot atkārtotu sanākumi, kurai gatavojoties, Drošības policijas pārstāvji sagatavos minēto informāciju (attiecīgo pamatojumu), kā arī informāciju par to, kas ir tas drošības apdraudējums un attiecīgās darbības, kas nav aizliegtas ar normatīvajiem aktiem.

Vienlaikus nepieciešams izvērtēt, vai problēmas risinājumam nepieciešami grozījumi Politisko partiju likumā un Biedrību un nodibinājumu likumā, vai arī grozījumi nepieciešami pavisam citos normatīvajos aktos, piemēram, tajos, kas reglamentē attiecīgo kompetento iestāžu darbību.

Sanākumi slēdz 13.45

Sanāksmes vadītāja _____

L. Medin

Protokolēja _____

G.Paidere

Sanāksmes par nepieciešamajiem grozījumiem normatīvajos aktos saistībā ar biedrību,
nodibinājumu un politisko partiju darbības kontroli

PROTOKOLS

Rīgā

2010. gada 10. februārī

Sanāksmē piedalās:

Sanāksmes vadītāja

Laila Medin

Tieslietu ministrijas valsts sekretāra vietniece nozaru politikas jautājumos;

Sanāksmes dalībnieki

Gatis Melnūdris
Ivars Kaupers
Edgars Bredrihs
Ramona Bērziņa

Saeimas Juridiskā biroja pārstāvis;
Drošības policijas pārstāvis;
Drošības policijas pārstāvis;
Ģenerālprokuratūras Personu un valsts tiesību aizsardzības departamenta prokurore;
Tieslietu ministrijas Nozaru politikas departamenta direktore;
Tieslietu ministrijas Nozaru politikas departamenta Publisko reģistru politikas nodaļas vadītāja vietniece, vadītājas p.i.;
Tieslietu ministrijas Nozaru politikas departamenta Publisko reģistru politikas nodaļas juriskonsulte;
Tieslietu ministrijas Valststiesību departamenta Konstitucionālo tiesību nodaļas vadītāja;
Uzņēmumu reģistra galvenais valsts notārs.

Olga Zeile

Mārīte Augstmane

Dzintra Švarca

Inta Garā

Ringolds Balodis

Sanāksmes gaitu protokolē:

Guna Paidere

Uzņēmumu reģistra Juridiskās nodaļas vadītāja vietniece.

Sanāksme sāka plkst. 13:00

Darba kārtība:

Diskusija par Drošības policijas sagatavotajiem priekšlikumiem grozījumiem normatīvajos aktos saistībā ar politisko partiju darbības kontroli.

Diskusija:

L.Medin uzsver, ka diskusijas jautājumi skar biedrošanās brīvību, līdz ar to būtiski diskusijas rezultātā nonākt pie nepieciešamiem un pamatotiem grozījumiem.

Drošības policijas izstrādātajiem priekšlikumiem ir divi virzieni. Pirmkārt, priekšlikumi, kas attiecas uz politiskās partijas dibināšanas kārtību. Šie priekšlikumi vērsti uz situācijas risinājumu, kad politiskās partijas dibināšanas dokumenti tiek sagatavoti atbilstoši normatīvo aktu prasībām un tādējādi Uzņēmumu reģistram nav pamata atteikt, taču tie neatbilst faktiskajai dibināšanas norisei,

proti, attiecīgo institūciju rīcībā ir ziņas, ka politiskās partijas normatīvajos aktos noteiktā dibināšanas kārtība nav ievērota. Otrkārt, priekšlikumi, kas attiecas uz reģistrētu politisko partiju darbības kontroli pēc reģistrācijas. Piedāvā izdiskutēt katru no Drošības policijas priekšlikumiem.

Drošības policijas priekšlikumi, kas attiecas uz politiskās partijas dibināšanas kārtību:

1. Partijas dibinātāju sapulces protokolu paraksta dibinātāji, kas piedalās dibinātāju sapulcē;
2. Precīzi reglamentēt, ka dibinātāju paraksti notariāli jāapstiprina dibināšanas vietā un laikā;
3. Samazināt dokumentu iesniegšanas termiņu pēc dibināšanas kongresa;
4. Uzņēmumu reģistrs iesniegto politisko partiju dibināšanas dokumentu pārbaudes gaitā ir tiesīgs vērsties pie kompetentām valsts iestādēm un lūgt sniegt atzinumu saistībā ar šo dokumentu izskatīšanu. Ja tiek konstatēts, ka partijas dibināšanas procesā ir pieļauti pārkāpumi, atliek partijas reģistrāciju līdz brīdim, kad tiek izskatīti šie pārkāpumi un pieņemts lēmums.

R.Bērziņa skaidro, ka Politisko partiju likums nosaka, ka pieteikumam par politiskās partijas ierakstīšanu politisko partiju reģistrā ir jāpievieno politiskās partijas dibinātāju saraksts, kurā ir visas ziņas par dibinātājiem, no kurām var secināt, vai attiecīgā persona var būt par politiskās partijas dibinātāju, kā arī šajā sarakstā ir jābūt likumā noteiktajā kārtībā zvērināta notāra apliecinātam dibinātāja parakstam. Taču šī saraksta veidošanai likums ir devis termiņu – 3 mēnešus no dibināšanas sapulces dienas. Šis termiņš ir ilgs, līdz ar to praksē rodas situācijas, kad dibināšanas kārtība tiek pārkāpta, proti, dibināšanas sapulcē nepiedalās nepieciešamais dibinātāju skaits, vai arī dibināšanas sapulcē piedalās personas, kuras atbilstoši likuma nosacījumiem nevar būt politiskās partijas dibinātāji. Ņemot vērā minēto, ir atbalstāms priekšlikums, ka dibināšanas sapulces protokolu paraksta visi dibinātāji, kas piedalās sapulcē. Izsaka priekšlikumu, ka iespējams politiskās partijas dibināšanas sapulcē jāpiedalās kādam Uzņēmumu reģistra pārstāvim.

I.Kaupers un E. Bredrihs uzskata, ka Uzņēmumu reģistra pārstāvja klātbūtne nerisinātu situāciju, jo gadījumā, ja strīds nonāktu tiesā, tad Uzņēmumu reģistra pārstāvis nevarētu pierādīt, kas tieši ir noticis dibināšanas sapulcē. Jāņem vērā, ka praksē ir bijuši gadījumi, kad dibināšanas sapulcē piedalās 200 cilvēki, bet ne visi no viņiem var būt par dibinātājiem.

R.Balodis piekrīt, ka Uzņēmumu reģistra pārstāvja dalība politiskās partijas dibināšanas sapulcē nenodrošinās to, ka tiek ievēroti likuma nosacījumi. Ierosina, ka partijas dibināšanas sapulcē piedalās zvērināts notārs.

G.Melnūdris šaubās, vai zvērināts notārs fiziski spēs dibināšanas sapulcē pārliecināties par 200 cilvēku atbilstību likuma noteikumiem, kas nosaka, kas var būt par politiskās partijas dibinātāju. Norāda, ka jau pašlaik Notariāta likums nosaka, ka zvērināts notārs var apliecināt sapulču norisi. Zvērināts notārs varētu apliecināt, ka politiskās partijas dibināšanas sapulce notiek, un norādīt dalībnieku skaitu. Politisko partiju likums nosaka, ka zvērināts notārs apliecina dibinātāja parakstu, faktiski pārliecinās par personas identitāti. Problēma ir dibināšanas sapulces laikā pārliecināties par dibinātāja rīcībaspēju, jo tādā gadījumā ir jāielūkojas reģistros.

R.Balodis norāda, ka zvērināts notārs apliecina dibināšanas sapulces norisi un sastāda dibinātāju sarakstu, bet dibinātāju rīcībaspēju pārbauda vēlāk. Vērš uzmanību uz zvērinātu notāru sniegto pakalpojumu maksām – jāreķinās, ka zvērināta notāra piesaiste ievērojami palielinās partijas dibināšanas izmaksas, kas vēlēšanu gadā tiktu uztverts kā ierobežojums politiskās partijas dibināšanai.

L.Medin – nepieciešams šo jautājumu pārrunāt ar Zvērinātu notāru padomi. Piekrīt, ka zvērināts notārs varētu piedalīties politiskās partijas dibināšanas sapulcē un apliecināt tās norisi. Zvērināts notārs sapulces laikā identificētu personu pēc tās pases, bet vēlāk, sastādot dibinātāju sarakstu, ieskatītos publiskos reģistros un pārliecinātos gan par attiecīgās personas esamību un rīcībaspēju, gan par pases derīgumu. Izvērtējams arī dibinātāju saraksta iesniegšanas termiņš – iespējams tas

nosakāms īsāks kā trīs mēneši. Izvērtējama šī termiņa nozīme, kā arī tas, vai šāda termiņa noteikšana ir aktuāla arī pēc zvērinātu notāru piesaistīšanas.

R.Balodis attiecībā uz Drošības policijas priekšlikumu par Uzņēmumu reģistra tiesībām vērsties pie kompetentām valsts iestādēm ar lūgumu sniegt atzinumu saistībā ar iesniegto politisko partiju dibināšanas dokumentu pārbaudi norāda, ka likumā varētu iekļaut līdzīgu mehānismu kā pie reliģisko organizāciju reģistrācijas, proti, pirms reģistrācijas Uzņēmumu reģistrs lūdz Tieslietu ministrijas vai citas kompetentas iestādes atzinumu.

L.Medin norāda, ka Tieslietu ministrija nebūtu kompetenta sniegt šādu atzinumu. Jautā, vai Ģenerālprokuratūra pirms politiskās partijas reģistrācijas spētu konstatēt iespējamo sabiedriskās drošības apdraudējumu.

R.Bērziņa norāda, ka Ģenerālprokuratūrai nav šādas kompetences, kā arī uzsver, ka Drošības policijas vēstule, kas informētu Uzņēmumu reģistru, ka Drošības policijas rīcībā ir informācija, ka dibināmā politiskā partija varētu apdraudēt sabiedrisko drošību, nevar būt Uzņēmumu reģistra reģistrācijas atteikuma pamatā. Ir nepieciešams faktu konstatējums. Ar likumu varētu noteikt, ka Drošības policija, pamatojoties uz konstatētajiem faktiem, pieņem lēmumu, ka attiecīgā politiskā partija nevar tikt reģistrēta, savukārt Uzņēmumu reģistram šajā gadījumā nebūtu izvēles un pamatojoties uz šo drošības policijas lēmumu būtu obligāti jāpieņem lēmums neregistrēt.

G.Melnūdris jautā, vai nepieciešams likumā iekļaut šādu mehānismu, ja politiskās partijas dibināšanai tiek piesaistīts zvērināts notārs? Vai mērķis ir ar likumu noteikt, ka Drošības policijas funkcija ir pārbaudīt formālos dibināšanas sapulces nosacījumus? Jārēķinās, ka šāds Drošības policijas lēmums likuma „Par Latvijas Republikas Uzņēmumu reģistru” izpratnē būs kā cits tiesisks šķērslis, kas liedz reģistrāciju. Šajā gadījumā nav skaidrs, cik ilgi šāds tiesisks šķērslis darbojas, kā arī nav skaidrs, kā persona var strīdēties par šo tiesisko šķērslī, proti, vai personai jāvērsas tiesā, vai arī prokuratūras ietvaros šo jautājumu var izskatīt paātrinātā procesā. Uzsver, ka politiskās partijas dibināšanas sapulces norises neatbilstība normatīvajiem aktiem nav saistāma ar valsts drošības apdraudējumu.

L.Medin, apkopojot diskusijas dalībnieku viedokļus, secina, ka atzinuma prasīšana no Drošības policijas ir smagnēja procedūra, jo šajā gadījumā iesaistās ne tikai Uzņēmumu reģistrs, bet arī Drošības policija un tiesa. Līdz ar to secināms, ka zvērināta notāra piesaistīšana ir labāks un efektīvāks risinājums politiskās partijas dibināšanas un reģistrācijas procedūras uzlabošanai. Samērīgs, saprātīgs un līdzsvarots risinājums, kas neierobežo politiskās partijas un nodrošina dibināšanas noteikumu ievērošanu.

Drošības policijas priekšlikumi, kas attiecas uz reģistrētu politisko partiju darbības kontroli:

1. Palielināt partijas dibinātāju skaitu;
2. Noteikt laika periodu, ik pēc kura partijām Uzņēmumu reģistram ir jāiesniedz partijas biedru reģistrs (partijas biedru paraksti par sastāvēšanu partijā tiek notariāli apliecināti).
3. Kontroles mehānisms pār tām partijām, kuras nepiedalās vēlēšanās un neveic nekādu likumā paredzēto publisko darbību;
4. Gan politisko partiju, gan biedrību un nodibinājumu darbībai ir jāatbilst statūtos noteiktajam mērķim. Ja tiek konstatēts, ka nav šīs atbilstības, lemt par sankciju piemērošanu attiecībā uz partiju, biedrību vai nodibinājumu.

L.Medin, paužot Tieslietu ministrijas viedokli, norāda, ka politiskās partijas dibinātāju skaita mainīšana nav pamatota. Uzsver, ka dibinātāju skaita palielināšanai nepieciešama pārlicenoša argumentācija, jo pastāv risks, ka, iesniedzot Saeimā priekšlikumu par dibinātāju skaita palielināšanu, rezultātā var izvērsties diskusija par to, vai šobrīd noteiktais dibinātāju skaits nav pārāk liels, jo šādu viedokli jau ir pauduši konstitucionālo tiesību eksperti.

I.Kaupers un E. Bredrihs attiecībā uz priekšlikumiem, kas vērsti uz reģistrēto politisko partiju darbības kontroli, uzsver, ka pašlaik normatīvajos aktos nav ietverts efektīvs kontroles mehānisms. Un Drošības policijas izstrādātie priekšlikumi ir vērsti uz šāda mehānisma ieviešanu. Attiecībā uz politiskās partijas biedru reģistra iesniegšanu norāda, ka, piemēram, Lietuvā ir nosacījums, ka 65 dienas pirms vēlēšanām politiskajai partijai ir pienākums vēlēšanu komisijā iesniegt biedru sarakstu.

R.Bērziņa – ja politiskā partija neveic politisko darbību, tad tā ir jālikvidē. Uzskata, ka nav pieļaujama situācija, ka politisko partiju reģistrā ir reģistrētas politiskās partijas, kas neveic politisko darbību, kas ir to tiešā funkcija atbilstoši Politisko partiju likuma 2.pantam.

G.Melnūdris norāda, ka Saeimā jau ir bijuši iesniegti līdzīgi priekšlikumi, kas, piemēram, nosaka, ka gadījumā, ja politiskā partija nepiedalās vairākās vēlēšanās, tad tāda jāpārreģistrē no politisko partiju reģistra uz biedrību un nodibinājumu reģistru. Deputāti līdz šim šādus priekšlikumus nav akceptējuši.

Attiecībā uz biedru reģistra iesniegšanu Uzņēmumu reģistram norāda, ka šāds priekšlikums būtu akceptējams, jo jau pašlaik politiskās partijas valdei ir pienākums vest biedru reģistru un nebūtu apgrūtināti šo reģistru iesniegt Uzņēmumu reģistram. Iespējams, likumā varētu noteikt termiņu, piemēram, ik pēc diviem gadiem politiskajai partijai ir pienākums iesniegt aktuālu biedru reģistru Uzņēmumu reģistram. Izvērtējams jautājums, vai biedru reģistra iesniegšanas periodiskums būtu saistāms ar vēlēšanu gadu. Norāda, ka izstrādājot Politisko partiju likumu, darba grupā šāds priekšlikums esot bijis, taču tas netika akceptēts, jo lielajām partijām bija bažas par struktūrvienībām. Nav atbalstāms, ka biedru paraksti biedru reģistrā būtu apliecināmi pie zvērināta notāra.

Nav atbalstāms priekšlikums, ka politiskās partijas būtu sodāmas par to darbības neatbilstību statūtos noteiktajiem mērķiem. Kas notiks, ja politiskā partija nebūs kaut ko ierakstījusi pie saviem mērķiem, taču šī darbība nebūs pretēja normatīvajiem aktiem?

Nolemts:

1. Sanāksmes dalībnieki vienojās, ka risinājums (izstrādātie un izdiskutētie priekšlikumi) ir piemērojams tikai attiecībā uz politiskajām partijām. Tādējādi jautājums attiecas tikai uz Politisko partiju likuma regulējumu, bet ne uz Biedrību un nodibinājumu likumu. Turpināt diskusijas tikai par nepieciešamajiem grozījumiem politisko partiju darbību regulējošajos normatīvajos aktos.
2. Pēc divu variantu izvērtējuma, proti, iesaistot kompetentās iestādes vai iesaistot zvērinātu notāru, sanāksmes dalībnieki vienojas, ka zvērināta notāra piesaistīšana ir efektīvākais risinājums politiskās partijas dibināšanas un reģistrācijas procedūras uzlabošanai. Tas ir samērīgs, saprātīgs un līdzsvarots risinājums, kas neierobežo politiskās partijas un nodrošina dibināšanas noteikumu ievērošanu. Nolemts jautājuma risināšanā piesaistīt Zvērinātu notāru padomi un turpināt diskusiju.
3. Attiecībā uz reģistrētu politisko partiju darbības kontroli sanāksmes dalībnieki atbalsta priekšlikumu par politiskās partijas biedru reģistra iesniegšanu Uzņēmumu reģistram, bet vienojas, ka nav nepieciešamības pēc biedru sarakstā iekļauto personu paraksta notariāla apliecinājuma.

Sanāksmi slēdz 14:15

Sanāksmes vadītāja _____

L. Medin

Protokolēja _____

G.Paidere

Sanāksmes par nepieciešamajiem grozījumiem normatīvajos aktos saistībā ar politisko partiju darbības kontroli

PROTOKOLS

Rīgā

2010. gada 17. martā

Sanāksmē piedalās:

Sanāksmes vadītāja

Laila Medin

Tieslietu ministrijas valsts sekretāra vietniece nozaru politikas jautājumos.

Sanāksmes dalībnieki

Ivars Kaupers
Edgars Bredrihs
Ramona Bērziņa

Drošības policijas pārstāvis;
Drošības policijas pārstāvis;
Ģenerālprokuratūras Personu un valsts tiesību aizsardzības departamenta prokurore;

Olga Zeile

Tieslietu ministrijas Nozaru politikas departamenta direktore;

Mārīte Augstmane

Tieslietu ministrijas Nozaru politikas departamenta Publisko reģistru politikas nodaļas vadītāja vietniece, vadītājas p.i.;

Jeļena Bārbale

Tieslietu ministrijas Brīvo juridisko profesiju departamenta direktora p.i.;

Inta Garā

Tieslietu ministrijas Valststiesību departamenta Konstitucionālo tiesību nodaļas vadītāja;

Ilze Pilsētņiece

zvērināta notāre, Latvijas Zvērinātu notāru padomes priekšsēdētāja;

Sandra Jakušenoka

zvērināta notāre, Latvijas Zvērinātu notāru padomes priekšsēdētāja vietniece.

Sanāksmes gaitu protokolē:

Dzintra Švarca

Tieslietu ministrijas Nozaru politikas departamenta Publisko reģistru politikas nodaļas juriskonsulte.

Sanāksme sākta plkst. 13:00

Darba kārtība:

diskusija par priekšlikumu grozījumiem normatīvajos aktos saistībā ar politisko partiju darbības kontroli, politisko partiju dibināšanas procesam piesaistot zvērinātu notāru.

Diskusija:

L.Medin informē par konstatēto problēmu, ka līdzšinējais normatīvajos aktos iekļautais regulējums attiecībā uz politisko partiju dibināšanas procesu nenodrošina pilnīgu normatīvajos aktos noteikto prasību ievērošanu. Izvērtējot iespējamās problēmas risinājuma variantus, ir

secināts, ka par efektīvāko risinājumu un risinājumu, kas prasa vismazāko resursu ieguldījumu, ir atzīts risinājums, kas paredzētu, ka politiskās partijas dibinātāju sapulces norisi apliecinātu zvērināts notārs. Zvērināts notārs citastarp protokolā apliecinātu sapulces dalībnieku skaitu, proti, ka tas nav mazāks par Politisko partiju likumā noteikto ierobežojumu – 200 dalībniekiem, ka persona nav acīm redzami rīcībnespējīga, kā arī pārbaudītu pilsonību atbilstoši sapulces dalībnieka uzrādītajai pilsoņa pasei, bet dibinātāju sapulces norises vietā nepārbaudītu pases derīgumu atbilstoši attiecīgos reģistros iekļautajām ziņām.

I.Kaupers un E. Bredrihs piekrīt problēmas un risinājuma izklāstam.

S. Jakušenoka lūdz precizēt, vai šādā gadījumā ir plānots atteikties no šobrīd Politisko partiju likumā noteiktās prasības, iesniedzot pieteikumu par politiskās partijas reģistrāciju Uzņēmumu reģistram, pieteikumam pievienot dibinātāju sarakstu, kurā ir norādīts partijas nosaukums un pretī katra dibinātāja vārdam, uzvārdam un personas kodam ir likumā noteiktajā kārtībā zvērināta notāra apliecināts attiecīgā dibinātāja paraksts.

L.Medin skaidro, ka dibinātāju sapulces norises protokolā personu paraksti netiks apliecināti, jo šādas zvērināta notāra piesaistīšanas dibinātāju sapulces norisei mērķis ir konstatēt un fiksēt acīm redzamu dibinātāju sapulces norises neatbilstību Politisko partiju likumā noteiktajam, piemēram, attiecībā uz dibinātāju skaitu.

S. Jakušenoka piekrīt priekšlikumam un norāda, ka šāda risinājuma ieviešanas gadījumā politiskās partijas dibinātāju izmaksas netiktu būtiski palielinātas, jo sapulces norises gaitas protokolēšanas aptuvenās izmaksas varētu būt ap Ls 70-80 atkarībā no dažādiem apstākļiem. Minētā summa, attiecināta uz vismaz 200 dibinātājiem, ir nebūtiska, turklāt vērā ir ņemams Politisko partiju likumā noteiktais politiskās partijas dibināšanas un darbības mērķis, proti, politiskā partija tiek izveidota, lai veiktu politisko darbību, piedalītos vēlēšanu kampaņā, izvirzītu deputātu kandidātus, piedalītos Saeimas vai pašvaldību domju (padomju), Eiropas Parlamenta darbā, ar deputātu starpniecību īstenotu partijas programmu, kā arī iesaistītos publiskās pārvaldes institūciju izveidē.

Jautā, kāds ir zvērināta notāra piesaistīšanas politiskās partijas dibinātāju sapulces norisei mērķis.

L. Medin skaidro, ka zvērināta notāra piesaistīšanas mērķis ir apliecināt, ka politiskās partijas dibinātāju sapulce ir notikusi, apliecināt, ka sapulces dalībnieki ir balsojuši par politiskās partijas dibināšanu, turklāt balsojuši, apzinoties, ka viņi ir politiskās partijas dibinātāji.

S. Jakušenoka jautā, kurš pārbaudīs, ka sapulces dalībnieki ir uzrādījuši pilsoņa pasi, kas ir lietošanai derīga. Vai tā būs Valsts policijas atbildība – pārlicināties, ka uzrādītā pase dibināšanas sapulces brīdī nav lietošanai nederīga?

L. Medin un Drošības policijas pārstāvji norāda, ka Uzņēmumu reģistrs jau šobrīd pārbauda, vai dibināšanas brīdī personai ir bijusi derīga pase. L. Medin norāda, ka šeit varētu būt dažādi risinājuma varianti, proti, vai to dara Uzņēmumu reģistrs vai zvērināts notārs. Sapulces dalībnieki norāda, ka šobrīd Politisko partiju likums jau noteic, ka pieteikumam par partijas reģistrāciju Uzņēmumu reģistrā ir jāpievieno dibinātāju saraksts ar ir likumā noteiktajā kārtībā zvērināta notāra apliecinātiem dibinātāju parakstiem. Vai ir izskatāms jautājums par šīs normas atcelšanu?

I. Pilsētniece norāda, ka ir iespējami gadījumi, ka pase nav lietošanai derīga, bet persona var to neapzināties. Tādā gadījumā, ja dibinātāju sapulcē ir piedalījušies tieši 200 dalībnieki, bet

kāds no viņiem ir uzrādījis lietošanai nederīgu pasi, nevarēs uzskatīt, ka ir notikusi politikās partijas dibināšana.

I. Kaupers un E. Bredrihs norāda, ka tā ir dibinātāju atbildība – nodrošināt, lai dibinātāju sapulcē piedalītos dibinātāji, kuri var uzrādīt lietošanai derīgu pasi.

L. Medin piekrīt izteiktajam viedoklim, norāda, ka partiju dibinātāju sapulces dalībnieku skaits parasti pārsniedz 200 dalībnieku, tādējādi risks, ka kāds no sapulces dalībniekiem, piedaloties partijas dibināšanas sapulcē, būs uzrādījis lietošanai nederīgu pasi un tāpēc dibinātāju sapulci un partijas dibināšanu nevarēs uzskatīt par notikušu, ir neliels.

Zvērinātu notāru pārstāvji norādīja, ka šobrīd praksē ir problēma, ka parakstu apliecināšana tiek izdarīta pirms dibināšanas sapulces norises, tādējādi process ir nepareizs.

L. Medin norāda, ka jautājums par to, vai zvērināts notārs veic arī vismaz 200 dibinātāju parakstu apliecināšanu, ir jāizdiskutē.

Zvērinātu notāru pārstāvji norāda, ka apliecinājumā jānorāda, ka visu vismaz 200 dibinātāju sapulces dalībnieku dati ir pārbaudīti, bet tas sadārdzinās procesu, turklāt, šobrīd Politisko partiju likums jau noteic, ka pieteikumam par politiskās partijas reģistrāciju Uzņēmumu reģistrā jāpievieno dibinātāju saraksts, kurā visu dibinātāju paraksti ir notariāli apliecināti. Ieviešot piedāvāto risinājumu notariāli apliecināt sapulces norisi, papildu izmaksas būtu apmēram Ls 70-80, tajā skaitā zvērināta notāra atlīdzības takse par sapulces norises apliecināšanu un darbību ārpus zvērināta notāra prakses vietas.

Tieslietu ministrijas pārstāvji norāda, ka ir izvērtēti dažādi konstatētās problēmas risinājuma varianti un izvēlētais variants, kas paredz zvērināta notāra piesaistīšanu politikās partijas dibinātāju sapulces norises apliecināšanai, ir vissamērīgākais, kā arī prasa vismazāko resursu patēriņu.

Zvērinātu notāru pārstāvji vērš uzmanību, ka Satversmes tiesā jau ir skatīta lieta saistībā ar likumā noteikto prasību tautas nobalsošanas gadījumā apliecināt nobalsojušo personu parakstu pie zvērināta notāra un vērtēta šādas prasības atbilstība Latvijas Republikas Satversmes 1. pantam. Tāpēc argumentiem, kas pamato nepieciešamību ieviest papildu prasības, jābūt pārliecinošiem.

L. Medin norāda, ka piedāvātais un izvērtētais risinājums vērsts uz to, lai nodrošinātu [Politisko partiju] likuma normu ievērošanu, bet šobrīd spēkā esošais regulējums un faktiskā situācija liecina, ka pastāv un tiek izmantota iespēja izvairīties no minētā likuma normu ievērošanas, proti, politisko partiju dibināšanas process nenodrošina mērķa, kas noteikts Politisko partiju likumā, sasniegšanu. Turklāt, politiskās partijas dibināšanas un darbības mērķi ir jānošķir no tautas nobalsošanas mērķa. Priekšlikumu mērķis ir nodrošināt pārliecību, ka personas, kuras iekļautas reģistrācijas pieteikumam pievienotajā sarakstā un kuru parakstu ir apliecināti, patiešām ir piedalījušās politiskās partijas dibināšanas sapulcē un balsojušas par politiskās partijas dibināšanu. Norāda, ka papildu resursu nepieciešamība, kas ir apmēram 70-80 lati, kurus segtu visi dibinātāju sapulces dalībnieki (ne mazāk kā 200) kopā, nevarētu tikt vērtēts kā nesamērīgs ierobežojums. Vērš uzmanību, ka personas gribas pārbaudes procedūra, kurā pārbaude tiktu veikta jau pēc reģistrācijas, būtu daudz sarežģītāka, ilgstošāka un prasītu lielāku resursu ieguldījumu.

I. Pilsētniece precizē, ka zvērināta notāra līdzdalības dibinātāju sapulcē mērķis ir 1) pārbaudīt dibinātāju sapulces dalībnieku loku un 2) fiksēt sapulces gaitu.

L.Kaupers un E. Bredrihs norāda, ka vienlaikus nepieciešams gūt pārliecību, ka personas, kas piedalās politiskās partijas dibinātāju sapulcē, arī apzinās, ko dara, proti, ka viņas ir politiskās partijas dibinātāji. Tāpēc tiek secināts, ka sapulces laikā nepieciešams izskaidrot sapulces dalībniekiem sapulces mērķi un nozīmi.

Nolemts: izstrādāt likumprojektu grozījumu izdarīšanai Politisko partiju likumā, paredzot, ka:

- 1) politiskās partijas dibinātāju sapulces norisi apliecina zvērināts notārs;
- 2) tiek saglabāts līdzšinējais Politisko partiju likuma regulējums, kas paredz, iesniedzot pieteikumu par politiskās partijas reģistrāciju Uzņēmumu reģistram, pieteikumam pievienot dibinātāju sarakstu, kurā ir norādīts partijas nosaukums un pretī katra dibinātāja vārdam, uzvārdam un personas kodam ir likumā noteiktajā kārtībā zvērināta notāra apliecināts attiecīgā dibinātāja paraksts.

Sanāksmi slēdz 13:40

Sanāksmes vadītāja _____

L. Medin

Protokolēja _____

Dz. Švarca

Skaidrojumi. Viedokļi

Politisko partiju konstitucionalitāte un kontrole 18.–21. gadsimtā

Partiju definīcija Satversmē Latvijas parlamentāro iekārtu neuzlabos, svarīgāk ir apsvērt pagātnes pieredzi, ārvalstu praksi un paredzēt Satversmē prasību par partiju darbības atbilstību Latvijas konstitucionālajai iekārtai.

Bac.iur. ARNIS ZELČS,
jurista palīgs

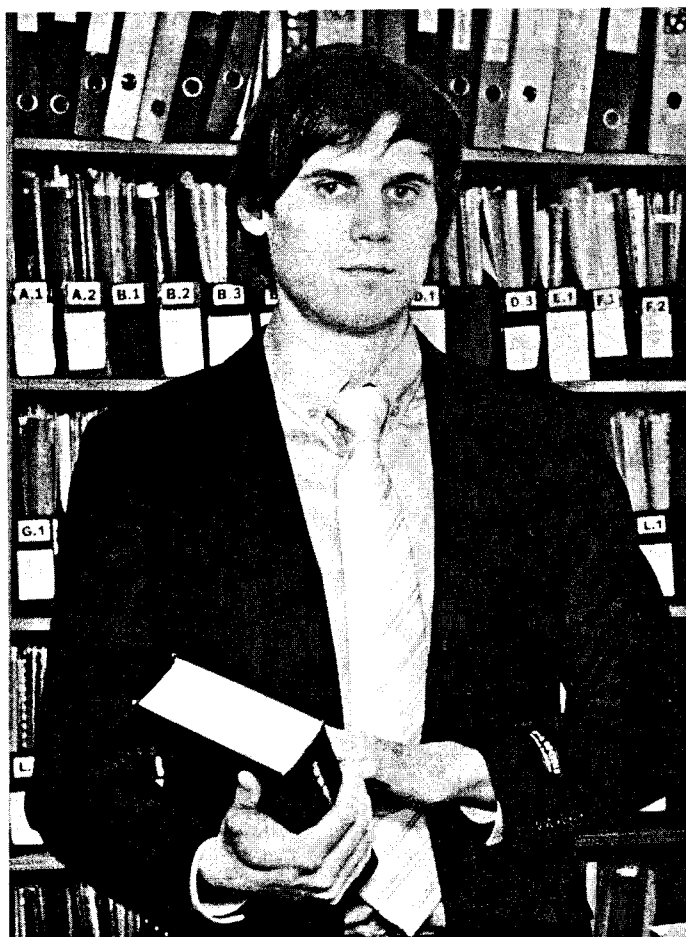

Foto: Boriss Kolesņikovs

Šā raksta ietvaros ir salīdzinātas partiju definīcijas un kontroles iespējas ārvalstu konstitūcijās un speciālajos likumos. Autora mērķis ir apkopot partiju konstitucionalitātes kopīgās tendences un sniegt priekšlikumus Latvijas demokrātiskās iekārtas uzlabošanai. Salīdzinošās konstitucionālās tiesības var palīdzēt formulēt tādas tiesiskās attiecības, kuras konkrētajai konstitucionālajai iekārtai būs vislabāk piemērotas.¹

Ievads

1787. gads tiesību zinātnē ir zīmīgs ar faktu, ka tad tika pieņemta pirmā rakstiskā konstitūcija – ASV konstitūcija, un līdz ar tās pieņemšanu pasaulē aizsākās strauja konstitucionālisma attīstība. ASV konstitūcijā ietvertie tiesību principi joprojām ir mūsdienu konstitucionālo tiesību pamats. Varas dalīšanas, federālisma, suverenitātes² u.c. tiesību principi mūsdienu konstitūcijās ir sastopami daudzās valstīs ar dažādu pārvaldes veidu un formu.³ Šīs tiesību receptijas ietvaros ir pievērsti maz uzmanības minēto tiesību principu lomai partiju un frakciju darbības ierobežošanai un kontrolei, kā tas bija iecerēts ASV dibinātāju ieskatā.

Demokrātiskā iekārtā valsts vara tiek realizēta ar pārstāvju palīdzību, velēšanu ceļā nododot tautas pārstāvības institūtam noteiktu varas apjomu. Ir vispārzināms fakts, ka mūsdienās tautas pārstāvības institūts ir nesaraucjami saistīts ar partijām.⁴ Tā tas ir arī Latvijā, Satversmes 5. pantā ir noteikts: "Saeima sastāv no simts tautas priekšstāvjiem."⁵ Savukārt Politisko partiju likuma 2. panta pirmā daļa nosaka, ka Saeimas darbā piedalās tieši partijas.⁶ Ņemot vērā partiju ievērojamo ietekmi, ir aktuāls jautājums par to definēšanu konstitūcijās un kontroli.

Varas sadalīšanās un partiju veidošanās pirmsākumi

Partiju definēšana konstitūcijās ir strīda jautājums kopš ASV dibināšanas, kur tomēr tās netiek definētas. Ar ASV konstitūcijas pieņemšanu, kā tas ir noteikts tās Preambulā, – faktiski stājās spēkā ASV tautas izteikta griba nodrošināt kopējā labuma aizsardzību.⁷ Tāpēc divus mēnešus pēc ASV konstitūcijas pieņemšanas pirmo desmit labojumu autors Džeims Medisons pamatoti uzsvēra, ka vislielākā uzmanība būtu jāpievērš varas sašķelšanās (frakciju nepieļaušanai,⁸ norādot, ka vislielākie draudi var rasties tad, ja partijas dominē pār likumdevējvaru.⁹

Dž. Medisons uzskatīja, ka varas sašķelšanos varētu novērst divos veidos – novēršot to cēloni vai kontrolējot sekas,¹⁰ jau pārdalīto varu. Taču Medisons atzīmēja, ka sašķelšanās cēloņi ir meklējami cilvēka dabā,¹¹ un norādīja, ka ASV dibinātāji paši ir secinājuši: varas sašķelšanās cēloņus nemaz nevar novērst, var vienīgi kontrolēt tās sekas.¹² Tas pierādījās arī praksē, jo, neskatoties uz ASV konstitūcijā iestrādātajiem tiesību principiem varas sašķelšanās ierobežošanai,¹³ jau ap 1800. gadu ASV top par pirmo valsti, kurā politiskās partijas ir organizētas nacionālā

līmenī un pārnēsā izpildvaru no vienas partijas uz otru caur vēlēšanām.¹⁴

Pirmskara laikā Latvijā par varas sašķelšanās problēmām rakstīja arī profesors Kārlis Dišlers, norādot, ka "patiesībā gan tautas priekštāvības konstruktīvā principa ideāls tiktu sasniegts tikai tad, ja parlamenta locekļi negrupētos frakcijās, bet sastādītu nedalītu solidāru darba sapulci: tomēr tā tas nekad nav bijis, un taisni moderno parlamentu locekļi arvien ciešāk nogrupējas noteiktās frakcijās un arvien vairāk jūtas kā atsevišķu sabiedrisku grupu (galvenā kārtā pēc aroda un īpašuma interesēm: zemkopji rūpnieki, tirgotāji, rūpniecisko uzņēmumu strādnieki utt.) priekštāvji; viņi parasti saņem no saviem vēlētājiem aizrādījumus tādā vai citādā veidā un cenšas tos pēc iespējas izvest dzīvē ar savu frakciju organizēto un stingri disciplinēto uzstāšanos parlamentā."¹⁵

Partijas un to kontroles mehānismi nav definēti arī Satversmē. Satversmes 102. pantā ir vienīgi noteikts: "Ikvienam ir tiesības apvienoties biedrībās, politiskās partijās un citās sabiedriskās organizācijās."¹⁶ Latvija ir piešķaitāma to valstu grupai, kuras savās konstitūcijās nedefinē partijas, bet gan paredz dažāda veida kontroles mehānismus speciālajos likumos. Piemēram, partiju uzraudzības, apturēšanas, izbeigšanas, likvidācijas un reorganizācijas nosacījumi ir ietverti Politisko partiju likuma VI nodaļā.¹⁷ Reģistrāciju regulē likums "Par Latvijas Republikas Uzņēmumu reģistru."¹⁸ Partiju finansiālās darbības atklātības un likumības nodrošināšana ir noteikta Politisko organizāciju (partiju) finansēšanas likumā.¹⁹

Partiju un to kontroles mehānisms pēckara gados

Konstitūcijās partijas mūsdienu izpratnē pirmo reizi masveidā parādās 20. gadsimta sākumā, uzreiz pēc Otrā pasaules kara beigām.²⁰ Aplūkojot valstu konstitūcijas, var piekrist Oksfordas Universitātes profesoram Ērikam Bērentam, ka visaptverošākie panti ir atrodamī Vācijas Pamatlikuma (turpmāk – Pamatlikums) 21. pantā.²¹ Vācijā ir arī visaptverošākais partiju kontroles mehānisms, kas ir ietverts likuma "Par Federālo Konstitucionālo tiesu" 46. pantā.²² Tiesību zinātnieki arī pamatoti atzīmē, ka Pamatlikums viens no pirmajiem noteica partiju tiesiskos pamatprincipus.²³

Pamatlikuma 21. panta pirmajā daļā ir noteikts: "Politiskās partijas piedalās tautas politiskās gribas īstenošanā. Viņas var būt brīvi nodibinātas. Iekšējai organizācijai ir jāsakrīt ar demokrātijas principiem. Viņām ir publiski jāatklājas par finansējuma avotiem."²⁴

Visi autoritatīvākie tiesību zinātnieki atzīst partiju milzīgo lomu, bet tie, kuri specializējas konstitucionālajās tiesībās, viennozīmīgi norāda, ka partiju darbībai ir jāatbilst demokrātijas principiem.²⁵ Šajā sakarā Pamatlikuma 21. panta otrajā daļā ir paredzēts: "Partijas, kuras to mērķu vai biedru uzvedības ietvaros tiecas uz brīvās demokrātiskās pamatiekārtas gāšanu vai Vācijas Federatīvās Republikas pastāvēšanas apdraudēšanu, ir nekonstitucionālas. Par konstitucionalitāti lemj Federālā Konstitucionālā tiesa."²⁶ Savukārt Pamatlikuma 21. panta trešajā daļā ir ietverts likumdevēja deleģējums, proti: "Daļas regulē federālie likumi."²⁷

Likuma "Par Federālo Konstitucionālo tiesu" 46. panta pirmā daļa reglamentē: "Ja pieteikums ir pamatots, Federālā

Konstitucionālā tiesa pasludina partiju par nekonstitucionālu." "Spriedums var būt aprobežots ar politiskās partijas tiesiski vai organizatoriski neatkarīgu daļu."²⁸ "Spriedums par politisko partiju vai neatkarīgu partiju daļu pastāvēšanas izbeigšanu attiecas arī uz aizliegumu dibināt līdzīgu organizāciju. Pie tam Federālā Konstitucionālā tiesa var norādīt, ka partijas vai tās neatkarīgās daļas īpašums ir konfiscēts federācijas vai zemju sabiedriskam labumam."²⁹

Var secināt, ka Pamatlikums aplūko partijas kā tautas politiskās gribas īstenošanas instrumentus.³⁰ Ir prasīta to atbilstība demokrātijas principiem. Pretējā gadījumā ir paredzēts konstitucionālās tiesas kontroles mehānisms, kas ir izvērts tiktāl, ka pieļauj vērst sankcijas pat uz konkrētu partijas daļu. Kā arī ir paredzēti partiju īpašumtiesību ierobežojumi. Pedējais nav ietverts nevienā citā valsts normatīvā aktā. Attiecībā uz partiju konstitucionalitātes kontroli Latvijā tiesisks regulējums nav ietverts arī Satversmes tiesas likumā.

Tiesību zinātnieki pamatoti secina, ka partiju sistēmas rašanās pasaulē,³¹ tostarp Vācijā,³² ir tieši saistīta ar varas ierobežošanu, industrializāciju³³ un partiju ievērojamās konstitucionālās lomas atzīšanu.³⁴ Tā tas ir arī Vācijā – Pamatlikumā ir labots priekšgājējas Veimāras konstitū-

Partiju konstitucionālais regulējums un atsevišķu valstu konstitucionālo tiesu klauzulās ietvertie kontroles mehānismi ir uzskatāmi par preventīviem mehānismiem tiesiskas valsts pastāvēšanā un attīstībā, kuru Latvijā nav.

cijā ietvertais nesabalansētais varas dalīšanas modelis, kur galvenā problēma bija pārlieka Reiha prezidenta vara.³⁵ "Prezidents bija ne tikai valsts pārstāvis, bet arī valsts galva. Papildus tam bija tiesības atlaist likumdevēju un ierosināt ārkārtas likumdošanas iniciatīvu."³⁶ Sekas ir vispārzināmas: "1933. gada 30. janvārī prezidents Hindenburgs nozīmē Ā. Hitleru kā kancleru (valdības galvu), kurš nekavējoties atlaiz parlamentu un ierosina vispārējās vēlēšanas."³⁷ Arī Belgradas Universitātes Juridiskās fakultātes doktors Vladans Petrovs norāda, ka partijas Pamatlikumā tika definētas, lai nepieļautu partiju monopolu,³⁸ bet vācu jurists K. Hesse, motivējot Vācijas likumdevēja mērķi, droši norāda: "Politisko spēku brīvai cīņai demokrātijā ir jābūt ierobežotai, kad demokrātijas pretinieki cenšas ar demokrātijas līdzekļiem likvidēt pašu demokrātiju."³⁹

Savukārt ar Francijas konstitūcijā ietverto regulējumu ir samazināts nevis izpildvaras, bet gluži pretēji – parlamenta varas apjoms.⁴⁰ Kā norāda Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes profesors Ringolds Balodis: "Tas, protams, ir liels ģenerāļa Šarla de Golla nopelns. Ģenerālis bija liels parlamentārās iekārtas kritiķis, kas vācu okupācijā un Trešās republikas sabrukumā vainoja galvenokārt parlamentāro valsts iekārtu. Valsts prezidents šai spēcīgi centralizētai organizācijai atradās hierarhijas augšgalā."⁴¹ Tādam viedoklim piekrit arī Strāsburgas Universitātes profesors Džins Pauls Žakē.⁴² Šī koncepcija saglabājas arī mūsdienās.⁴³ Francijā partijas ir definētas konstitūcijā. Francijas konstitūcijas 4. panta pirmajā daļā ir noteikts:

Skaidrojumi. Viedokļi

“Tās (partijas) ievēro nacionālās suverenitātes un demokrātijas principus.”⁴⁴

Ir jāpiekrīt tiesību zinātnieku paustajam, ka partiju demokrātijas turpmāka attīstība ir neizbēgama.⁴⁵ Īpaši aktuāli tas ir Eiropas Savienības valstīs, kur jau 1993. gada Māstrihtas grozījumu ietvaros partijas tika definētas arī Līgumā par Eiropas Savienību.⁴⁶ Līguma par Eiropas Savienību 138a. pantā ir noteikts: “Eiropas līmenī partijas ir svarīgs Eiropas Savienības integrācijas faktors. Tās veicina Eiropas Savienības pilsoņu apzināšanos un politiskās gribas paušanu.”⁴⁷ Pārējo valstu konstitūcijās var atrast vismaz trīs partiju definēšanas veidus – tikai partiju definīciju, prasību pēc partiju atbilstības konstitucionālajai iekārtai un konstitucionālo tiesu partiju kontroles mehānismu definīciju.

Partiju un to kontroles mehānismu definēšana valstu konstitūcijās

Partijas ir definētas, piemēram, arī Francijas,⁴⁸ Spānijas,⁴⁹ Portugāles,⁵⁰ Rumānijas,⁵¹ Bulgārijas,⁵² Ungārijas,⁵³ Polijas,⁵⁴ Itālijas,⁵⁵ Ukrainas,⁵⁶ Armēnijas,⁵⁷ Baltkrievijas,⁵⁸ Moldovas,⁵⁹ Uzbekistānas⁶⁰ un Dienvidkorejas⁶¹ konstitūcijās. Piemēram, Spānijā ir paredzēts, ka “Politiskās organizācijas paūz politisko plurālismu, asistē vairākuma gribas formulēšanā un paušanā un ir politiskās līdzdalības pamatinstrumenti. Ievērojot konstitūciju un likumus, to izveide un darbība ir neierobežojama. To iekšējā struktūra un darbība ir demokrātiska.” Līdzīgi arī Portugālē: “Ievērojot nacionālās neatkarības un politiskās demokrātijas principus,

politiskās organizācijas veicina tautas gribas veidošanos un izpausmi.” Taču partiju definīcija konstitūcijā pati par sevi valsts mēroga tiesiskas sekas radīt nevar. Tāpēc, lai sasniegtu izvirzīto mērķi, ir svarīgāk aplūkot konstitūciju prasības pēc partiju atbilstības konstitucionālajām nostādņēm un partiju kontroles mehānismus.

Partiju veidošanās un darbības atbilstība katras valsts konstitucionālajām pamatnostādņēm ir prasīta arī Francijas,⁶² Spānijas,⁶³ Portugāles,⁶⁴ Rumānijas,⁶⁵ Ungārijas,⁶⁶ Polijas,⁶⁷ Itālijas,⁶⁸ Ukrainas,⁶⁹ Armēnijas,⁷⁰ Baltkrievijas⁷¹ un Dienvidkorejas konstitūcijās.⁷² Piemēram, Francijā “Tās (partijas) ievēro un ciena nacionālās suverenitātes un demokrātijas principus.” Turpinot Rumānijā: “Ievērojot nacionālo suverenitāti, teritoriālo integritāti, likuma varu un demokrātijas principus, tās sekmē tautas politiskās gribas veidošanos un izpausmi.” Līdzīgi Ungārijā: “Ungārijas republikā, ievērojot konstitūciju un konstitucionālās nostādnes, politisko partiju izveidošanās un darbība ir brīva.”

Konstitucionālo tiesu kontroles mehānismi ir ietverti arī Portugāles,⁷³ Bulgārijas,⁷⁴ Rumānijas,⁷⁵ Polijas,⁷⁶ Slovākijas,⁷⁷ Slovēnijas,⁷⁸ Čehijas,⁷⁹ Dānijas,⁸⁰ Armēnijas,⁸¹ Moldovas,⁸² Azerbaidžānas⁸³ un Dienvidkorejas konstitūcijās.⁸⁴ Piemēram, Slovākijā: “Konstitucionālā tiesa izvērtē, vai politiskās partijas vai politiskās kustības darbības aizlieguma vai pārtraukšanas lēmums ir atbilstošs konstitūcijai un likumiem.” Līdzīgi, Slovēnijā: “Konstitucionālā tiesa lem par politisko partiju darbības un lēmumu konstitucionalitāti.”

¹ Viscki C. Jackson, Mark Tushnet. What Is Comparative Constitutional Law? COMPARATIVE CONSTITUTIONAL LAW. New York: Foundation Press, 1999, 148. p.

² ASV konstitūcijas 1., 2. un 3. pants, desmitais labojums. Laurence H. Tribe, Ralph S. Tyler. American Constitutional Law. Second Edition. Mineola, New York: The Foundation Press, Inc, 1988, 1–4. p., 6. p.

³ Piemēram, Latvijas Republikas Satversmes 2. pants, kā arī II, III un IV nodaļa. Vācijas Pamatlikuma 20. panta pirmā un otrā daļa, Francijas konstitūcijas preambula u.c.

⁴ Изензее Й., Кирххоф П. Парламентское представительство в партийном государстве. Государственное право Германии. Москва: Российская Академия Наук Государства и права, 1994, с. 51.

⁵ Latvijas Republikas Satversme. Pieejams: <http://www.likumi.lv/doc.php?id=57980>.

⁶ Politisko partiju likums. Pieejams: <http://www.likumi.lv/doc.php?id=139367>.

⁷ ASV konstitūcijas preambula. Laurence H. Tribe, Ralph S. Tyler. American Constitutional Law. Second Edition. Mineola, New York: The Foundation Press, Inc, 1988, 1. p.

⁸ Hamilton A., Jay J., Madison J. The Federalist NO. 10. THE FEDERALIST. A Commentary On The Constitution of The United States. New York: The Modern Library, 1937, 53. p.

⁹ Barendt E. Political parties and elections. An Introduction to Constitutional Law. Oxford: Oxford University Press, 1998, 150. p.

¹⁰ Hamilton A., Jay J., Madison J. The Federalist NO. 10. THE FEDERALIST. A Commentary On The Constitution of The United States. New York: The Modern Library, 1937, 55. p.

¹¹ Ibid.

¹² Ibid, 57. p.

¹³ Par principiem ir uzskatāmi – varas dališana, federalisms un elektorātu kolēģijas paredzēta prezidenta vēlēšanas kārtība. U.S. Department of State. Political Parties in the United States. Pieejams: <http://www.america.gov/st/washfile-english/2007/January/20070109140913HMnietsua0.1988794.html>.

¹⁴ Ibid.

¹⁵ Dišlers K. Deputāti. Latvijas valsts varas orgāni un viņu funkcijas. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2004, 83. lpp.

¹⁶ Latvijas Republikas Satversme. Pieejams: <http://www.likumi.lv/doc.php?id=57980>.

¹⁷ Politisko partiju likums. Pieejams: <http://www.likumi.lv/doc.php?id=139367>.

¹⁸ Likums “Par Latvijas Republikas Uzņēmumu reģistru”. Pieejams: <http://www.likumi.lv/doc.php?id=72847>.

¹⁹ Politisko organizāciju (partiju) finansēšanas likums. Pieejams: <http://www.likumi.lv/doc.php?id=36189>.

²⁰ Petrov V. The Constitution and political parties. THE CONSTITUTION, POLITICAL PARTIES AND CONSTITUTIONAL SYSTEMS. Belgrade: 2011, 3. p.

²¹ Barendt E. Political parties and elections. An Introduction to Constitutional Law. Oxford: Oxford University Press, 1998, 151. p.

²² Likuma “Par Federālo Konstitucionālo tiesu” 46. pants. Pieejams: <http://www.iuscomp.org/gla/statutes/BVerfGG.htm>.

²³ Маклаков В.В. Политические партии и профсоюзы. Иностранное конституционное право. Москва: Юрист, 1997, с. 121.

²⁴ Vācijas Pamatlikuma 21. panta 1. daļa. Pieejams: http://www.servat.unibe.ch/icl/gm00000_.html.

²⁵ David P. Currie. II. Political parties. The Constitution of the FEDERAL REPUBLIC OF GERMANY. Chicago and London: THE UNIVERSITY OF CHICAGO PRESS, 1994, 208. p.

²⁶ Vācijas Pamatlikuma 21. panta 2. daļa. Pieejams: http://www.servat.unibe.ch/icl/gm00000_.html.

²⁷ Ibid, panta 3. daļa.

²⁸ Likuma “Par Federālo Konstitucionālo tiesu” 46. panta 2. daļa. Pieejams: <http://www.iuscomp.org/gla/statutes/BVerfGG.htm>.

²⁹ Ibid, panta 3. daļa.

³⁰ Autora piezīme: Doktrinā var sastapt arī citādākas interpretācijas, piemēram, Čikāgas Universitātes tiesībzinātnu profesors Deivids P. Kurrijs grāmatā “The Constitution of the FEDERAL REPUBLIC OF GERMANY.” Chicago and London: THE UNIVERSITY OF CHICAGO PRESS, 1994, 207. lpp. atzīmē, ka Vācijā partijas būtu uzskatāmas par demokrātijai nepieciešamajiem instrumentiem.

³¹ Viscki C. Jackson, Mark Tushnet. Constitutions and Constitutionalism. COMPARATIVE CONSTITUTIONAL LAW. New York: Foundation Press, 1999, 240. p.

³² Vildbergs H.J., Messeršmits K., Niedre L. Reprēzentatīvā demokrātijā. Pilsonis tiesiskā valstī. Rīga: N.I.M.S, 2004, 133. lpp.

Izņēmumi no kopējām tendencēm ir ASV, Apvienotā Karaliste un Ķīna. Tiesību zinātnieki uz ASV partijām pamatoti attiecina korporāciju jēdzienu,⁸⁵ Apvienotā Karalistē nav viena monolita konstitucionāla dokumenta, bet Ķīnas konstitūcijas preambulā⁸⁶ ir minēta konkrēta partija. Tomēr arī šajās valstīs, gluži kā lielākajā daļā pārējo valstu, kur partijas netiek definētas konstitūcijās, ir paredzēts speciāls regulējums.

ASV partiju jautājums ir regulēts tikai sašaurinātās juridiskās prakses ietvaros, proti, tikai attiecībā uz īpaši sabiedriski svarīgiem jautājumiem. Tam piekrit arī Krievijas tiesību zinātnieki, kuri vispār norāda, ka "ASV partiju statusa reglamentācija likumdošanā⁸⁷ un tiesu praksē īstenojas tikai tajā apjomā, kāds nepieciešams saistībā ar to dalību vēlēšanās".⁸⁸ Saistībā ar to ASV tiesu praksē ir vairāki spriedumi, piemēram, *Naacp pret Alabama, Buckley pret Valeo un Brown pret Socialist Workers*. Kā arī partiju ienākumu publiskās uzskaitības vajadzībām izveidots lobistu reģistrs. "Ir spēkā 1995. gada Lobistu izpaušanas likums".⁸⁹ Partiju finansēšanu regulē "1974. gada federālais likums par federālo vēlēšanu kampaņu finansēšanu".⁹⁰ Var secināt, ka šāda regulējuma un prakses esamība (vai neesamība) zināmā mērā attaisno ASV dibinātāju bažas un pamato vairāku tiesību zinātnieku teikto.

Savukārt Apvienotā Karaliste ir piemērs tam, ka konstitucionālā regulējuma trūkums veicina konstitucionālo paražu izveidošanos. "Konstitucionālās tiesības Apvienotajā Karalistē balstās uz trim principiem – parlamentārais pārākums, likuma vara un varas dalīšana."⁹¹ "Daļa Apvie-

notās Karalistes konstitūcijas ietver stingru parlamentārā pārākuma parašu. Tas ir – tiesas nepārskata Parlamenta pieņemtu likumu."⁹² Ja jau tiesas nepārskata parlamenta pieņemtus tiesību aktus, to leģitimitāti, vai vispār varētu rasties jautājums attiecībā uz paša parlamenta, tā daļas, to locekļu statusu un darbību?

Īpašs gadījums ir Ķīna, kur politiskās ideoloģijas ietvaros 1982. gada konstitūcijas preambulā ir ietverta Ķīnas Komunistiskā partija, kura kā līderis "1949. gadā atbrīvojās no imperiālisma, feodālisma un birokrātiskā kapitālisma, tādējādi iezīmēja jaunu demokrātisko revolūciju".⁹³ Kenijas konstitūcijas revīzijas komisijas priekšsēdētājs, Nairobi Universitātes doktors Valters O. Oyugi raksta, ka valstīs, kur politisko partiju būtība ir pozitīvēta konstitūcijā, tam vienmēr ir noteikti iemesli, atgādinot arī par Vāciju, proti, par nacisma pieredzi.⁹⁴

Papildus jāatzīmē, ka partijas konstitūcijās vienlīdz ir regulētas arī negatīvā nozīmē vēlēšanu, finansēšanas, reģistrācijas un sevišķu aizliegumu ietvaros. Piemēram, teju gandrīz katrā konstitūcijā ir aizliegums politiskiem subjektiem ieņemt tiesu varas, valsts pārstāvju amatus u.tml.⁹⁵ Kipras konstitūcijā partijas ir definētas pat no kvantitatīvās puses, proti, ir paredzēta procentuāli noteikta minimāla vienība, lai organizāciju varētu saukt par politisko organizāciju.⁹⁶ Var secināt, ka partiju konstitucionālais regulējums un atsevišķu valstu konstitucionālo tiesu klauzulas ietvertie kontroles mehānismi ir uzskatāmi par preventīviem mehānismiem tiesiskas valsts pastāvēšanā un attīstībā, kuru Latvijā nav.

⁸⁵ Изензее Й., Кирххоф П. Парламентское представительство в партийном государстве. Государственное право Германии. Москва: Российская Академия Наук Государства и права, 1994, с. 51.

⁸⁶ Petrov V. The Constitution and political parties. THE CONSTITUTION, POLITICAL PARTIES AND CONSTITUTIONAL SYSTEMS. Belgrade: 2011, 3. p.

⁸⁷ Pleps J., Pastars E., Plakane I. Veimāras modelis. Konstitucionālās tiesības. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2004, 158. lpp.

⁸⁸ Turpat.

⁸⁹ Michalowski S., Woods L. Historical Development of the Basic Law. German Constitutional Law. Ashgate, Dartmouth: Dartmouth Publishing Compay Limited, Ashgat Publishing Ltd. 1999, 3. p.

⁹⁰ Petrov V. The Constitution and political parties. THE CONSTITUTION, POLITICAL PARTIES AND CONSTITUTIONAL SYSTEMS. Belgrade: 2011, 3. p.

⁹¹ Балгая М.В., Леибо Ю.И., Ентина Л.М. Конституционное право зарубежных стран. Москва: Издательство НОРМА-ИНФРА, 2000, с. 177.

⁹² Balodis R. Francijas Republikas savdabīgā konstitūcija. Pieejams: <http://www.juristavards.lv/index.php?menu=DOC&id=95777>.

⁹³ Turpat.

⁹⁴ Жакке Ж.П. Идеи генерала де Голя. Конституционное право и политические институты. Москва: Юрист, 2002, с. 254.

⁹⁵ Ibid.

⁹⁶ Francijas konstitūcijas 4. panta 1. daļa. Pieejams: <http://www.servat.unibe.ch/icl/fr000000.html> [skatīts 12. decembrī].

⁹⁷ Изензее Й., Кирххоф П. Парламентское представительство в партийном государстве. Государственное право Германии. Москва: Российская Академия Наук Государства и права, 1994, с. 51.

⁹⁸ Petrov V. The Constitution and political parties. THE CONSTITUTION, POLITICAL PARTIES AND CONSTITUTIONAL SYSTEMS. Belgrade: 2011, 3. p.

⁹⁹ Līguma par Eiropas Savienību 138a. pants. Pieejams: <http://eur-lex.europa.eu/en/treaties/dat/11992M/htm/11992M.html> [skatīts 12.12.2011.].

¹⁰⁰ Francijas konstitūcijas 4. panta 1. daļa. Pieejams: <http://www.servat.unibe.ch/icl/fr000000.html>.

⁹⁹ Spānijas konstitūcijas 6. pants. Pieejams: <http://www.servat.unibe.ch/icl/sp000000.html>.

¹⁰⁰ Portugāles konstitūcijas 10. panta 2. daļa. Pieejams: <http://www.servat.unibe.ch/icl/po000000.html>.

¹⁰¹ Rumānijas konstitūcijas 8. panta 2. daļa. Pieejams: <http://www.servat.unibe.ch/icl/ro000000.html>.

¹⁰² Bulgārijas konstitūcijas 11. panta 3. daļa. Pieejams: <http://www.servat.unibe.ch/icl/bu000000.html>.

¹⁰³ Ungārijas konstitūcijas 3. panta 2. daļa. Pieejams: <http://www.servat.unibe.ch/icl/hu000000.html>.

¹⁰⁴ Polijas konstitūcijas 11. panta 1. daļa. Pieejams: <http://www.servat.unibe.ch/icl/pl000000.html>.

¹⁰⁵ Itālijas konstitūcijas 49. pants. Pieejams: <http://www.servat.unibe.ch/icl/it000000.html>.

¹⁰⁶ Ukrainas konstitūcijas 36. pants. Pieejams: <http://www.rada.kiev.ua/const/conengl.htm>.

¹⁰⁷ Armēnijas konstitūcijas 7. pants. Pieejams: <http://www.servat.unibe.ch/icl/am000000.html>.

¹⁰⁸ Baltkrievijas konstitūcijas 5. panta 1. daļa. Pieejams: <http://www.servat.unibe.ch/icl/bo000000.html>.

¹⁰⁹ Moldovas konstitūcijas 41. panta 1. daļa. Pieejams: <http://confinder.richmond.edu/admin/docs/moldova3.pdf>.

¹¹⁰ Uzbekistānas konstitūcijas 60. pants. Pieejams: <http://mansurovs.com/Umid/Main/Uzbekistan/Constitution/constitution.html>.

¹¹¹ Dienvidkorejas konstitūcijas 8. pants. Pieejams: <http://www.servat.unibe.ch/icl/ks000000.html>.

¹¹² Francijas konstitūcijas 4. panta pirmā daļa.

¹¹³ Spānijas konstitūcijas 6. pants.

¹¹⁴ Portugāles konstitūcijas 10. panta otrā daļa.

¹¹⁵ Rumānijas konstitūcijas 8. panta otrā daļa.

¹¹⁶ Ungārijas konstitūcijas 3. panta pirmā daļa.

¹¹⁷ Polijas konstitūcijas 11. panta pirmā daļa.

¹¹⁸ Itālijas konstitūcijas 49. pants.

¹¹⁹ Ukrainas konstitūcijas 37. pants.

¹²⁰ Armēnijas konstitūcijas 7. pants.

¹²¹ Baltkrievijas konstitūcijas 5. panta trešā daļa.

Skaidrojumi. Viedokļi

Partiju kontroles mehānismi praksē un priekšlikumi

Pasaules vēsturē konstitūcijās ietvertie partiju kontroles mehānismi ir attaisnojušies vairākkārt. 1952. gadā Vācijas Konstitucionālā tiesa divas reizes atzina partijas par nekonstitucionālām. Pirmo reizi 1952. gadā – Sociālistisko Reiha partiju. Otro reizi 1956. gadā – Komunistisko partiju.⁷⁷ Trešo reizi 2001. gadā federālā valdība, Bundestāgs un Bundesrāte kopīgi mēģināja panākt Nacionālās Demokrātiskās partijas aizliegumu Konstitucionālajā tiesā, bet lietas sevišķu īpatnību dēļ lieta tika izbeigta. 1991. gada 16. jūlijā Turcijas konstitucionālā tiesa aizliedza Apvienoto Turcijas Komunistisko partiju.⁷⁸

1991. gada septembrī arī Latvijā tika aizliegta Komunistiskā partija, tiesa, ar likumu,⁷⁹ ko nekādā gadījumā nevar uzskatīt par tālredzīgu tiesiskas valsts praksi. Partiju definīcija Satversmē Latvijas parlamentāro iekārtu neuzlabos, svarīgāk ir apsvērt pagātnes pieredzi, ārvalstu praksi un paredzēt Satversmē prasību par partiju darbības atbilstību Latvijas konstitucionālajai iekārtai. Tādā veidā var izstrādāt arī partiju kontroles mehānismus, kurus praksē varētu īstenot konstitucionālā tiesa – Satversmes tiesa.

Ņemot vērā Satversmes lakonismu, var grozīt Satversmes 102. pantu šādā redakcijā: "Ikvienam ir tiesības apvienoties biedrībās, politiskās partijās un citās sabiedriskās organizācijās. Sabiedriskās organizācijas, kuru darbība tiecas uz demokrātiskās iekārtas gāšanu vai Latvijas Republikas pastāvēšanas apdraudēšanu, ir nekonstitucionālas."

Tāpat autors ierosina grozīt arī Satversmes 85. pantu šādā redakcijā. "Latvijā pastāv Satversmes tiesa, kas likumā noteiktās kompetences ietvaros izskata lietas par likumu atbilstību Satversmei, par sabiedrisko organizāciju mērķu un darbības atbilstību Satversmes 102. panta otrajā daļā minētām vērtībām, kā arī citas ar likumu tās

kompetencē nodotās lietas. Satversmes tiesa ir tiesīga atzīt par spēkā neesošiem likumus un citus aktus vai to daļas. Satversmes tiesas tiesnešus uz likumā noteikto laiku apstiprina Saeima, aizklāti balsojot, ar ne mazāk kā 51 Saeimas locekļa balsu vairākumu." Neapšaubāmi, ir jāapsver attiecīgi grozījumi arī Satversmes tiesas likumā un citos normatīvajos aktos.

Kopsavilkums

Pirmā rakstiskā konstitūcija – ASV konstitūcija – ar sevišķu tiesību principu palīdzību cenšas ierobežot partiju veidošanos. Tās tiesiskos mehānismus savās konstitūcijās pārņem pārējās valstis, bet jau ar citādu nozīmi.

Mūsdienās valstu skaits, kuras definē partijas konstitūcijās, ir ievērojams. Šādās valstīs partiju konstitucionālais regulējums ir ļoti līdzīgs un partiju konstitucionalitāti pārsvārā vērtē ar valstu konstitūcijās paredzētajiem konstitucionālo tiesu kontroles mehānismiem.

Viena no pirmajām valstīm, kura definē partijas konstitūcijā, ir Vācija. Pamatlikumā ietvertais partiju konstitucionālais regulējums ir visizsmeļošākais arī mūsdienās – tas ir uzskatāms arī par preventīvu mehānismu tiesiskas valsts pastāvēšanā un attīstībā.

Partiju konstitucionālā regulējuma trūkums noved pie īpašu konstitucionālu paražu izveidošanās, un arī tās valstis, kuras nedefinē partijas konstitūcijās, ir spiestas tās regulēt ar speciālajiem likumiem, vairumā gadījumu attiecībā uz vēlēšanu, reģistrācijas un finansēšanas jautājumiem.

Satversme partijas nedefinē, bet var ņemt vērā ārvalstu pieredzi un Satversmē iestrādāt prasību par partiju darbības atbilstību Latvijas konstitucionālajai iekārtai. Šo atbilstību var izvērtēt Satversmes tiesa. Tas ir īpaši aktuāli tagad, kad dažādie politisko spēki mēģina sašūpot Satversmē ietvertās vērtības, bet pasaulē notiek partiju institucionalizācijas process.¹⁰⁰ ■

⁷² Dienvidkorejas konstitūcijas 8. pants.

⁷³ Portugāles konstitūcijas 225. panta otrās daļas e. punkts.

⁷⁴ Bulgārijas konstitūcijas 149. panta pirmās daļas 5. punkts.

⁷⁵ Rumānijas konstitūcijas 144. panta pirmās daļas j. punkts.

⁷⁶ Polijas konstitūcijas 188. panta pirmās daļas 4. punkts; likuma "Par konstitucionālo tribunālu" 1. panta pirmā daļa kopsakarā ar 2. panta pirmās daļas 6. punktu.

⁷⁷ Slovākijas konstitūcijas 129. panta ceturtdā daļa.

⁷⁸ Slovēnijas konstitūcijas 160. panta pirmā daļa.

⁷⁹ Čehijas konstitūcijas 87. panta pirmās daļas j. punkts.

⁸⁰ Dānijas konstitūcijas 78. panta ceturtdā daļa.

⁸¹ Armēnijas konstitūcijas 100. pants; likuma "Par Konstitucionālo tiesu" 5. panta 9. punkts.

⁸² Moldovas konstitūcijas 41. panta ceturtdā daļa; likuma "Par Konstitucionālās tiesas darbību un organizāciju" 4. panta pirmās daļas h. punkts.

⁸³ Azerbaidžānas konstitūcijas 130. panta trešās daļas 6. punkts.

⁸⁴ Dienvidkorejas konstitūcijas 8. pants.

⁸⁵ Алебастрова И.А. Политические партии и конституционное право. конституционное право зарубежных стран. Москва: Юриспруденция, 2000, с. 176.

⁸⁶ Ķīnas konstitūcijas preambula.

⁸⁷ Autora piezīme – pareizāk būtu teikt "federālo tiesību avotos"; jo likumdošana ir procesuāls jēdziens.

⁸⁸ Алебастрова И.А. Политические партии и конституционное право. конституционное право зарубежных стран. Москва: Юриспруденция, 2000, с. 176.

⁸⁹ Anthony J. Nownes. Lobbying. Total Lobbying. USA: Cambridge University Press, 2006, 5. p.

⁹⁰ Маклаков В.В. Политические институты и конституционное право США. Иностранное конституционное право. Москва: Юрист, 1997, с. 5.

⁹¹ Feldman D., Birks P. (5) Principles of the Constitution. ENGLISH PUBLIC LAW. OXFORD: UNIVERSITY PRESS, 2004, 30. p.

⁹² Viscki C. Jackson, Mark Tushnet. Constitutionalism Without a Constitution? COMPARATIVE CONSTITUTIONAL LAW. New York: Foundation Press, 1999, 358. p.

⁹³ Ķīnas konstitūcijas preambula.

⁹⁴ Walter O. Oyugi. Political Parties As Constitution Organs. Constitution of Kenya Review Commission. Pieejams: <http://www.commonlii.org/ke/other/KECKRC/2001/24.html>.

⁹⁵ Lietuvas konstitūcijas 83. panta otrā daļa, 104. panta trešā daļa, 113. panta otrā daļa, 141. pants, Igaunijas konstitūcijas 84., 125., Spānijas konstitūcijas 103. panta trešā daļa, 127. pants, 159. panta ceturtdā daļa.

⁹⁶ Ķīpas konstitūcijas 73. panta divpadsmitā daļa.

⁹⁷ Michalowski S., Woods L. Militant Democracy. German Constitutional Law. Ashgate, Dartmouth: Dartmouth Publishing Company Limited, Ashgate Publishing Ltd. 1999, 18. p.

⁹⁸ 1998. gada 30. janvāra ECT spriedums lietā CASE OF UNITED COMMUNIST PARTY OF TURKEY AND OTHERS v. TURKEY (133/1996/752/951). Pieejams: <http://www.icnl.org/knowledge/pubs/CommunistPartyTurkey.pdf>.

⁹⁹ Latvijas Republikas Augstākās Padomes lēmums. Par dažu sabiedrisko un sabiedriski politisko organizāciju darbības izbeigšanu. Pieejams: <http://www.likumli.lv/doc.php?id=69231>.

¹⁰⁰ Маклаков В.В. Политические институты и конституционное право США. Иностранное конституционное право. Москва: Юрист, 1997, с. 5.

Latvijas Republikas
SATVERSMES
KOMENTĀRI

VIII nodaļa
Cilvēka pamattiesības

Sagatavojis autoru kolektīvs

Zin. vad. prof. R. Balodis

Zin. redkol.: prof. A. Endziņš, prof. R. Apsītis,
akad. T. Jundzis, Satversmes tiesas priekšs. G. Kūtris

LATVIJAS
VESTNESIS

2011

102. Ikvienam ir tiesības apvienoties biedrībās, politiskās partijās un citās sabiedriskās organizācijās.

Jānis Neimanis

Satura rādītājs

A. Ievads	395
1. Biedrošanās brīvība	395
2. Biedrošanās brīvības vēsturiskā attīstība	396
3. Biedrošanās brīvība starptautiskajos cilvēktiesību dokumentos	399
4. Biedrošanās brīvība Eiropas Savienībā	399
5. Biedrošanās brīvība citu valstu konstitūcijās	400
B. Satversmes 102. panta ģenēze.....	401
1. Biedrošanās brīvība 1918.–1940. gada Latvijas konstitucionālajos dokumentos	401
2. Biedrošanās brīvība 1991. gada 10. decembra konstitucionālajā likumā “Cilvēka un pilsoņa tiesības un pienākumi”	402
3. Satversmes 102. panta redakcijas veidošana	402
C. Biedrošanās brīvības juridiskā konstrukcija Satversmes 102. pantā.....	404
1. Aizsargātais labums	404
1.1. Tiesīgās personas	404
1.2. Biedrība	406
1.3. Aizsargātās tiesiskās attiecības	408
2. Valsts pienākumi.....	409
3. Biedrošanās brīvības aizsargājošais raksturs.....	409
3.1. Ierobežojumi.....	409
3.2. Ierobežojumu tiesiskais pamats un robežas	411

A. Ievads

1. Biedrošanās brīvība

1. Biedrošanās brīvība ir demokrātijas principa izpausme.

2. Biedrošanās brīvība nostiprina sabiedrību. Satversmes 102. panta izpratnē cilvēks nav izolēts indivīds, bet uz sabiedrību vērsts un tajā iesaistīts pārstāvis. Biedrojoties, pašorganizējoties privātpersona pauž savu privātumu, pašnoteikšanos pār sevi un savām interesēm, tādēļ biedrošanās brīvība ir būtiska privātpersonas privātuma sastāvdaļa.

3. Biedrošanās brīvības vieta pamattiesību katalogā ir atšķirīga. Tam pamatā ir atšķirīgie biedrību veidi pēc to mērķa un biedrību funkcijas.

4. Vispārēji biedrošanās brīvību pieskaita pie politiskajām pamattiesībām.¹

¹ Satversmes tiesa. 2006-03-0106. 23.11.2006. 7. punkts.

⁸⁹ paredz, ka darba
r latviešu valoda.
loda, gan lietvedība
latviešu valoda.
iti normatīvie akti.
u iestāžu darbinie
ns profesionālo un
i daļā paredzēts, ka
ā arī valsts valodas

jāprot latviešu va
novada domes de
lēt ar apgabaltiesas
bineta noteiktajam

5. Taču biedrošanās brīvība veido sistēmu ar tādām pamattiesībām kā pulcēšanās brīvība, domas, apziņas un izteiksmes brīvība, kalpojot par šo brīvību papildu garantiju. Tādēļ biedrošanās brīvību uzskata arī par saziņas (komunikācijas) pamattiesību daļu.²

6. Satversmes 102. pants kalpo praktiskai arodbiedrības darbības brīvības nodrošināšanai (sal. ar Satversmes 108. panta 2. teikumu). Arodbiedrības vēsturiski ir veidojušās citu mērķu labad, tādēļ biedrošanās arodbiedrībās pieskaita pie ekonomiskajām pamattiesībām.³

7. Vienlaikus biedrošanās brīvībai var būt politiskas izpausmes, nodrošinot sabiedrībā brīvu politisko viedokļu veidošanos. Biedrošanās brīvība ietekmē publiskā viedokļa par politiskiem jautājumiem veidošanos un kalpo par demokrātiskas sabiedrības brīvprātīga lēmuma konstitūjošo elementu. Tiesības apvienoties politiskajās biedrībās jeb partijās pieskaitāmas pie politiskajām tiesībām. Šai biedrošanās formai ir īpaša nozīme, jo Eiropas kopējā vērtība ir reprezentatīvā demokrātija, ko īsteno ar politisko partiju starpniecību. Politiskajās partijās notiek interešu konsolidācija, caur partijām valsts varas orgāni tiek saistīti ar tautu. Partijas veido domu dažādību, kam ir īpaša nozīme demokrātiskā sabiedrībā.⁴

8. Biedrošanās brīvība aptver arī saimniecisko organizāciju brīvību, nodrošinot personu apvienību un kapitāla apvienību veidošanu un kopīgu sadarbību. Tas ir pamats sekmīgai saimnieciskai darbībai.

9. Vienlaikus biedrošanās brīvība ir papildu garantija citu pamattiesību īstenošanai: zinātņu un mākslas biedrības sekmē tiesību uz izglītību izmantošanu, sporta biedrības sekmē tiesību uz veselību izmantošanu.

10. Biedrošanās brīvība izslēdz slēgtu korporatīvu organizāciju pastāvēšanu sabiedrībā. Biedrošanās brīvība izslēdz sabiedrības pārvaldes veidošanu un organizēšanu pēc valdošo grupu diktētās vērtību sistēmas.⁵

2. Biedrošanās brīvības vēsturiskā attīstība

11. Vēsturiski biedrības pazīstamas jau kopš viduslaikiem. Tām bijuši saimnieciski, sociāli un politiski mērķi. Tomēr viduslaiku un agrāko jauno laiku biedrības bija slēgtas korporācijas, kuras apvienoja privātpersonas pēc to profesionālās piederības.⁶ Ar to tās atšķiras no mūsdienu biedrībām, kuras veidojas pēc brīvprātīgas dalības noteikta mērķa sasniegšanai.

12. Pirmoreiz konstitūcijā biedrošanās brīvība tika iekļauta 1791. gadā Amerikas Savienoto Valstu konstitūcijas 1. papildinājumā.⁷ Lai arī 1. papildinājumā norādītas pulcēšanās tiesības, tomēr tiesas, piemērojot 1. papildinājumu, no tām atvasinājušas arī tiesības biedroties. Līdzīgi arī Francijas konstitūcijā iekļautajā 1789. gada 4. augusta deklarācijā

² Maunz T., Dürig G. (Begr.) Grundgesetz-Kommentar. München: Beck, Band II, Art. 6–15, 57. Aufl., 2010, Art. 9, Rn 8, 33; arī H. Bauer, Gräm.: H. Dreier (Hrsg.) Grundgesetz-Kommentar, Tübingen: Mohr Siebeck, Bd. 1, 2. Aufl., 2004, Art. 9, Rn 18.

³ Dreier H. (Hrsg.) Grundgesetz-Kommentar, Tübingen: Mohr Siebeck, Bd. 1, 2. Aufl., 2004, Art. 9, Rn 18.

⁴ ECT spriedums *Partidul Comunistilor (Nepecești) and Ungureanu v. Romania*. 46626/99, 03.02.2005, 44. punkts.

⁵ Hesse K. Grundzüge des Verfassungsrechts der Bundesrepublik Deutschland. Heidelberg: Müller, 20. Aufl., 1995, S. 178.

⁶ Dreier H. (Hrsg.) Grundgesetz-Kommentar, Tübingen: Mohr Siebeck, 2004, Bd. 1, 2. Aufl., Art. 9, Rn 1.

⁷ 1. papildinājums: Kongress ar likumu nevar noteikt reliģisko organizāciju dibināšanu vai aizliegt tās brīvu piekopišanu, vai ierobežot vārda brīvību vai preses brīvību, vai cilvēka tiesības miermīlīgi pulcēties un iesniegt sūdzības valdībai. (*Amendment I (1791): Congress shall make no law respecting an establishment of religion, or prohibiting the free exercise thereof; or abridging the freedom of speech, or of the press; or the right of the people peaceably to assemble, and to petition the Government for a redress of grievances.*)

par cilvēku un pilsoņu tieši nav norādīta, individuālisms, kā

13. Izpratne par to nepieskaita pie līdztiesības uzskatam valstij. Tas arī veicināt atbildību, aicina uz katrai domai attīstīto

14. Pirmoreiz Eiropas konstitūcijā Belģijas konstitūcijā 1849. gada konstitūcijā brīvība tika ierobežota atsevišķas biedrības

15. 19. gadsimta sākumā darbiem, kurus katrs cilvēks tu nelaimēs un grūti nā. Atceļot dzimtenā, jautājumu jomā. 1. K. Valdemāra, J. A. par tautas atmodu savienībās.¹¹ 1868. rējie dziesmu svētki, tie kļuva par talviešu sadraudzības dzīves organizēšanu vēlot naudas līdzekļus

16. Pēc Pirmā jūmjiem. Piemēram, uzskaitu ar likumam nepakļaujas nekācījiem.¹² Arī Latvijā

⁸ Maunz Th., Dürig G. (Rn 2, arī Dreier H. (Hrsg.)

⁹ Para. 162. Vāciešiem vērstiem noteikumiem *beugende Maaßregel bei*

¹⁰ Piem., īpašu uzmanību biedrības. Tā Vācijā tā: *documentarchiv.de/ksr*. krātījas vispārīstamajam izstrādājot Satversmes Satversmes sapulces 1'

¹¹ Balodis A. *Latvijas 1*

¹² Aufruf des Rates de *wr/1918/rat-der-volks*

im kā pulcēšanās brīvību un papildu garantiju pamattiesību daļu.² Brīvības nodrošināšanai veidojušās citu mērķu pamattiesībām.³

Nodrošinot sabiedrībā publiskā viedokļa par biedrības brīvprātīgu biedrībās jeb partijās šā nozīme, jo Eiropas tiju starpniecību. Pora orgāni tiek saistīti ātiskā sabiedrībā.⁴

ību, nodrošinot per-bību. Tas ir pamats

attiesību īstenošanai: nu, sporta biedrības

pastāvēšanu sabied- in organizēšanu pēc

īši saimnieciski, soci- as bija slēgtas korpo-⁵ Ar to tās atšķiras no mērķa sasniegšanai.

gadā Amerikas Sa- mā norādītas pulcē- sinājušās arī tiesības augusta deklarācijā

rt. 6–15, 57. Aufl., 2010, ūbingen: Mohr Siebeck,

, 2004, Art. 9, Rn 18.

46626/99, 03.02.2005.

elberg: Müller, 20. Aufl.,

. Aufl., Art. 9, Rn 1.

inu vai aizliegt tās brīvu līgi pulcēties un iesniegt ablishment of religion, or or the right of the people

par cilvēku un pilsoņu tiesībām un Francijas 1791. gada konstitūcijā biedrošanās brīvība tieši nav norādīta, tomēr norādīta pulcēšanās brīvība. Tam pamatā bija tā laika cilvēku individuālisms, kā arī bažas par pret valsti organizēto revolucionāro kustību attīstību.

13. Izpratne par biedrošanās brīvību kā pamattiesību radās tikai 19. gadsimtā, tādēļ to nepieskaita pie klasiskajām pamattiesībām.⁸ Šī izpratne veidojās liberālisma laikā, attīstoties uzskatam, ka pilsoņu zināšanas un gatavība līdzdarboties varētu būt noderīga valstij. Tas arī veicināja izpratni, ka biedrošanās sekmē politisko pašapziņu un pilsonisko atbildību, aicina uz aktīvu līdzdarbību valstī un attaino demokrātisku saskarsmi. Publikajai domai attīstoties, biedrības tika atzītas arī par pamatu politisko partiju izveidei.

14. Pirmoreiz Eiropā tiesības brīvi dibināt biedrības tieši tika noteiktas 1831. gadā Beļģijas konstitūcijā. Beļģijai sekoja Vācija, kura biedrošanās tiesības iekļāva reihā 1849. gada konstitūcijā (*Paulskirchenverfassung*).⁹ Tomēr jau neilgi pēc tam biedrošanās brīvība tika ierobežota, atstājot biedrošanās brīvības jautājumu izšķiršanai likumos un atsevišķas biedrības aizliedzot.¹⁰

15. 19. gadsimta vidū Latvijā raksturīgi, ka pirmās tika dibinātas biedrības tādiem darbiem, kurus katrs paša spēkiem nevarēja veikt, un iedzīvotāji apvienojās, lai palīdzētu nelaimēs un grūtos brīžos citiem, piemēram, ugunsgrēku dzēšanā, mirušo apbedīšanā. Atceļot dzimtbūšanu, pieauga sabiedriskā aktivitāte tautas izglītošanas un politisko jautājumu jomā. 19. gadsimta piecdesmitajos gados studiju laikā Tērbatas universitātē K. Valdemāra, J. Alunāna un K. Barona organizētajos "Latviešu vakaros" pausto ideju par tautas atmodu vidū bija arī tāda, ka jāveicina latviešu organizēšanās biedrībās un savienībās.¹¹ 1868. gadā tika dibināta Rīgas Latviešu biedrība. 1873. gadā notika I Vispārējie dziesmu svētki, kuri stiprināja pārliecību, ka latviešiem jāceļ un jāattīsta sava kultūra, tie kļuva par tautas pašapziņas modinātāju. Dziesmu svētku ideja savukārt veicināja latviešu sadraudzīgo biedrību veidošanos, kuras uzņēmās rūpes par latviešu sabiedriskās dzīves organizēšanu. Biedrošanās kultūru veicināja arī vācu muižniecība, piemēram, atvēlot naudas līdzekļus palīdzības biedrību izveidošanai.

16. Pēc Pirmā pasaules kara beigām biedrošanās brīvība atkal tika uzlūkota kā īpaši nozīmīga sabiedrības demokrātijas procesos, kuru nedrīkst pakļaut nekādiem ierobežojumiem. Piemēram, 1918. gada 12. novembrī Vācijā Tautas pārstāvju sapulce pieņēma uzsaukumu ar likuma spēku, kurā proklamēja, ka biedrošanās un pulcēšanās brīvība nepakļaujas nekādiem ierobežojumiem, arī attiecībā pret ierēdņiem un valsts kalpotājiem.¹² Arī Latvijā pēc Pirmā pasaules kara biedrību darbība atjaunojās ar jaunu spa-

⁸ Maunz Th., Dürig G. (Begr.) Grundgesetz-Kommentar. München: Beck, Band II, Art. 6–15, 57. Aufl., 2010, Art. 9, Rn 2, arī Dreier H. (Hrsg.) Grundgesetz-Kommentar, Tübingen: Mohr Siebeck, 2004, Bd. 1, 2. Aufl., Art. 9, Rn 1.

⁹ Para. 162. Vāciešiem ir tiesības veidot biedrības. Šīs tiesības nedrīkst ierobežot ne ar kādiem uz priekšu vērstiem noteikumiem. (*Die Deutschen haben das Recht, Vereine zu bilden. Dieses Recht soll durch keine vorbeugende Maaßregel beschränkt werden.*). Skat. <http://www.verfassungen.de/de/de06-66/verfassung48-i.htm>.

¹⁰ Piem., īpašu uzmanību izpelnījās Jezuitu ordenis, sociāldemokrātiskās, sociālistiskās un komunistiskās biedrības. Tā Vācijā tās tika aizliegtas ar 1872. gada 4. jūlija likumu par Jezuitu ordeni (Pieejams: http://www.documentarchiv.de/ksr/1872/orden-jesu-verbot_ges.html) un 1878. gada 21. oktobra likumu pret sociāldemokrātijas vispārbīstamajiem centieniem (Pieejams: http://www.documentarchiv.de/ksr/soz_ges.html). Arī Latvijā, izstrādājot Satversmes II daļu, bija vēlme iekļaut konstitūcijā normu par Jezuitu ordeņa aizliegumu (skat. Satversmes sapulces 1922. gada 7. februāra V sesijas 10. sēdes stenogrammas 713. lpp. un turpm.).

¹¹ Balodis A. *Latvijas un latviešu tautas vēsture*. Rīga: "Kabata" grāmatu apgāds, 1991, 126. lpp.

¹² Aufruf des Rates der Volksbeauftragten an das deutsche Volk. Pieejams: http://www.documentarchiv.de/wr/1918/rat-der-volksbeauftragten_ar.html.

3. Biedrošanās brīvība starptautiskajos cilvēktiesību dokumentos

20. Biedrošanās brīvībai starptautiskajos cilvēktiesību dokumentos ir piešķirta liela nozīme.

21. ANO VCD 20. panta 1. punkts citastarp noteic katram cilvēkam tiesības uz miermīlīgu asociāciju brīvību. Savukārt otrā daļa satur aizliegumu piespiest cilvēku iestāties asociācijā.

22. Biedrošanās brīvību garantē arī SPPPT 22. panta 1. punkts, kas noteic katram cilvēkam tiesības uz asociāciju brīvību. Saskaņā ar SPPPT 22. panta 2. punktu šo tiesību ierobežojumi ir pieļaujami tikai tad, ja tie paredzēti likumā un demokrātiskā sabiedrībā ir nepieciešami valsts vai sabiedriskās drošības un sabiedriskās kārtības interesēs, iedzīvotāju veselības vai citu personu tiesību un brīvību aizsardzībai. Ar likumu var noteikt ierobežojumus bruņoto spēku un policijas sastāvam.

23. ANO VCD 20. panta 1. punkts un SPPPT 22. panta 1. punkts piešķir ikvienam subjektīvas tiesības prasīt biedrošanās brīvības brīvu izmantošanu.

24. Biedrošanās brīvība ir vispāratzīta vērtība arī Eiropas līmenī.

25. Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 11. panta 1. punkts piešķir jebkuram cilvēkam tiesības uz miermīlīgu pulcēšanās un biedrošanās brīvību, ieskaitot tiesības veidot arodbiedrības un iestāties tajās, lai aizstāvētu savas intereses. Saskaņā ar šā panta 2. punktu šo tiesību izmantošanu nedrīkst pakļaut nekādiem ierobežojumiem, izņemot tos, kas noteikti ar likumu un ir nepieciešami demokrātiskā sabiedrībā, lai aizstāvētu valsts vai sabiedrības drošības intereses, nepieļautu nekārtības vai noziegumus, aizsargātu veselību vai tikumību, vai citu cilvēku tiesības un brīvības. Tāpat netiek kavēts noteikt likumīgus ierobežojumus šo tiesību izmantošanā personām, kas ir bruņoto spēku, policijas vai valsts pārvaldes sastāvā. ECT savā judikatūrā ir paplašinājusi ECTK 11. panta piemērošanu, attiecinot to arī uz politiskajām partijām.¹⁸

26. Eiropas Sociālās hartas I sadaļas 5. punkts un II sadaļas 5. pants garantē visiem strādājošiem un darba devējiem biedrošanās brīvību nacionālās vai starptautiskās organizācijās, lai aizsargātu savas ekonomiskās un sociālās intereses.¹⁹ ESH II sadaļas 5. pants pieļauj valstij noteikt principus, ciktāl šīs garantijas attiecas uz policiju un bruņoto spēku personālsastāvu.

4. Biedrošanās brīvība Eiropas Savienībā

27. Biedrošanās brīvība ES pieder pie visu ES dalībvalstu kopīgajām konstitucionālajām vērtībām.²⁰ Vienlaikus biedrošanās brīvības nodrošināšana ir arī ES dalībvalstu kopīgs starptautisks pienākums.²¹ Tiesības brīvi apvienoties biedrībās ir tiesību vispārīgo principu pamatā.²²

28. Eiropas Savienībā biedrošanās brīvība noteikta Eiropas Savienības Pamattiesību hartas 12. pantā. Tā pirmais punkts norāda, ka ikvienai personai ir tiesības uz mierīgas pulcēšanās un biedrošanās brīvību visos līmeņos, jo īpaši politiskajā, arodbiedrību un

¹⁸ Ehlers D. (Hrsg.) *Europäische Grundrechte und Grundfreiheiten*. 3. Aufl. Berlin: de Gruyter, 2009, S. 144, Rn 76.

¹⁹ Latvija ir atzinusi sev par saistošām šīs normas. Skat. Par Eiropas Sociālo hartu: LR likums. *Latvijas Vēstnesis*, 2001. 18. decembris, Nr. 183 (2570).

²⁰ ESPH preambulas 5. atkāpe.

²¹ Eiropas Savienība ir ECTK dalībniece, skat. Līguma par Eiropas Savienību 6. panta 2. punktu.

²² Līguma par Eiropas Savienību 6. panta 3. punkts.

pilsoniskajā jomā, kas nozīmē (arī) tiesības ikvienam veidot arodbiedrības un stāties tajās savu interešu aizstāvībai. Savukārt 2. punkts paredz, ka politiskas partijas Savienības līmenī veicina Savienības pilsoņu politiskās gribas izteikšanu.

29. ESPH 12. panta 1. punkts atbilst ECTK 11. pantam un tajā ietvertu jēdzienu nozīme ir tāda pati, taču normas piemērojums plašāks, jo tās attiecas uz visiem līmeņiem, arī uz visu Eiropu. Tiesības veidot arodbiedrības un darboties tajās ir balstītas arī uz Kopienas Darba ņēmēju sociālo pamattiesību hartas 11. pantu. Turpretim ESPH 12. panta 2. punkts formulē būtisku politisko partiju darbības pamatprincipu, un šāds noteikums atbilst Līguma par Eiropas Savienību 10. panta 4. punktam.²³ Saskaņā ar ESPH 52. panta 3. punktu biedrošanās brīvības ierobežojumi nevar pārsniegt tos, kas atzīti par likumīgiem ECTK 11. panta 2. punktā. ESPH minētās biedrošanās brīvības regulējuma sistēmiskais kopsakars ar ECTK 11. pantu ne tikai ļauj, bet arī piesaista ECT judikatūrā sniegtajam biedrošanās brīvības konkretizējumam.

30. Pieaugot biedrību darbības ekonomiskajai un pārrobežu nozīmei, biedrošanās brīvības izpausmes ietekmē ES tiesību principi, tostarp diskriminācijas aizlieguma, saimniecisko organizāciju filiāļu dibināšanas brīvības, preču brīvas aprites un negodīgas konkurences aizlieguma princips. Šeit EST ir izveidojusi pastāvīgu judikatūru, jo īpaši par profesionālo sportistu un sporta biedrību darbību.²⁴

5. Biedrošanās brīvība citu valstu konstitūcijās

31. Biedrošanās brīvība ir tieši norādīta lielākajā daļā Rietumu tiesību loka valstu konstitūcijās. Atšķiras vienīgi pamattiesības noregulējuma nianšes.

32. Daļā Eiropas Savienības valstu biedrošanās brīvība aptver arī apvienošanās politiskajās partijās,²⁵ kamēr citās valstīs biedrošanās brīvība un politisko partiju brīvība nodalīta atsevišķi.²⁶

²³ Paskaidrojumi attiecībā uz pamattiesību hartu sagatavoti ESPH izstrādājušā Konventa prezidija vadībā. Tie ir atjaunināti Eiropas Konventa prezidija vadībā, ņemot vērā Konventa izdarītos Hartas teksta (jo īpaši 51. un 52. panta) precizējumus un Savienības tiesību turpmāku attīstību. Kaut arī šiem paskaidrojumiem nav juridiska spēka, tie ir vērtīgi interpretācijas līdzekļi, kas paredzēti Hartas noteikumu izskaidrošanai. Eiropas Konventa prezidija paskaidrojumi attiecībā uz pamattiesību hartu. Pieejams: <http://eur-lex.europa.eu/lv/treaties/dat/32007X1214/hm/C2007303LR.01001701.htm>.

²⁴ Skat. ES tiesas 15.12.1995. spriedums lietā: C-415/93; ES tiesas 11.05.2000. spriedums apvienotajās lietās: C-51/96 un C-191/97; ES tiesas 18.07.2006. spriedums apvienotajās lietās: C-519/04; ES tiesas 19.02.2002. spriedums lietā: C-309/99.

²⁵ Beļģijas konstitūcijas 27. pantā, Dānijas konstitūcijas 78. pantā, Igaunijas konstitūcijas 48. pantā, Somijas konstitūcijas 13. panta otrajā daļā, Īrijas konstitūcijas 40. panta sestās daļas "c" apakšpunktā, Luksemburgas konstitūcijas 26. pantā, Maltas konstitūcijas 32. un 42. pantā, Holandes konstitūcijas 8. pantā, Zviedrijas konstitūcijas 2. nodaļas 1. panta piektajā daļā, Kipras konstitūcijas 21. pantā.

²⁶ Biedrošanās brīvība nostiprināta Bulgārijas konstitūcijas 12. pantā, Grieķijas konstitūcijas 12. pantā, Itālijas konstitūcijas 18. pantā, Lietuvas konstitūcijas 35. pantā, Polijas konstitūcijas 12. pantā, Portugāles konstitūcijas 46. pantā, Rumānijas konstitūcijas 37. pantā, Slovākijas konstitūcijas 29. panta pirmajā daļā, Čehijas konstitūcijas 20. panta pirmajā daļā, Spānijas konstitūcijas 22. pantā, 34. pantā (nodibinājumi), Vācijas konstitūcijas 9. pantā.

Politisko partiju brīvība atsevišķi nostiprināta Bulgārijas konstitūcijas 11. pantā, Grieķijas konstitūcijas 29. pantā, Itālijas konstitūcijas 49. pantā, Lietuvas konstitūcijas 35. pantā, Polijas konstitūcijas 11. pantā, Portugāles konstitūcijas 51. pantā, Rumānijas konstitūcijas 8. un 37. pantā, Slovākijas konstitūcijas 29. panta otrajā daļā, Spānijas konstitūcijas 6. pantā, Čehijas konstitūcijas 20. panta otrajā daļā, Vācijas konstitūcijas 21. pantā.

33. Pirmoreiz V nodaļas 1. punkta gaidu valdības no

34. Arī Latvija 9. pantā noteica, l šanās brīvība nod

35. Biedrošanās jektā. Projekta 98. kuri nerunā pretin apvienības. Juridis ma attiektos arī u:

36. Atsevišķā J Satversmes 111. p mu robežās biedro un iekšējā dzīvē. ridiskas personas toreiz baznīcas tik

37. Lai arī Satv ar likumiem. Ar l jām organizācijān tika apturēta poli priekšēju atļauju.³

38. Ar 1938. g savienībām". Polit toritārās valsts iej trijas atļauju, mir organizācijas.³⁴

²⁷ Latvijas Tautas pad

²⁸ Latvijas valsts iekārta

²⁹ Latvijas Satversmes V sesijas 2. sēdes sten

³⁰ Referents J. Purgals : nav gribējusi". Latvijas 2006, V sesijas 2. sēde

³¹ Latvijas Satversmes V sesijas 10. sēdes stei

³² Par biedrībām, savi Nr. 12.

³³ Rikojums par politi izrikojumu ierobežoši

³⁴ Likums par bezpeļņ

B. Satversmes 102. panta ģenēze

1. Biedrošanās brīvība 1918.–1940. gada Latvijas konstitucionālajos dokumentos

33. Pirmoreiz biedrošanās brīvība tika deklarēta Latvijas pirmās pagaidu satversmes V nodaļas 1. punktā.²⁷ Tajā tika noteikts, ka biedrošanās brīvības nodrošināmas ar Pagaidu valdības noteikumiem.

34. Arī Latvijas otrā pagaidu satversme – Latvijas valsts iekārtas pagaidu noteikumu 9. pantā noteica, ka pastāv biedrošanās brīvība.²⁸ Satversmes norma noteica, ka biedrošanās brīvība nodrošināma un noteicama ar attiecīgiem likumiem.

35. Biedrošanās brīvības noteikumus bija iecerēts iekļaut arī Satversmes II daļas projektā. Projekta 98. pants paredzēja, ka *“pilsoņiem ir tiesība pieteikšanas kārtībā, nolūkos, kuri nerunā pretim sodu likumu noteikumiem, dibināt biedrības un savienības, kā arī viņu apvienības. Juridiskās personas tiesības katra biedrība var iegūt uz likuma pamata”*.²⁹ Norma attiektos arī uz politiskām biedrībām, bet ne saimnieciskām biedrībām.³⁰

36. Atsevišķā pantā bija iecerēts noteikt biedrošanās brīvību reliģiskās organizācijās. Satversmes 111. pants paredzēja, ka *“visu konfesiju piekritējiem ir tiesība pastāvošo likumu robežās biedroties reliģiskās sadraudzībās. Šīs sadraudzības ir autonomas savā uzbūvē un iekšējā dzīvē. Visas šīs sadraudzības ir publisku tiesību organizācijas un viņām ir juridiskas personas tiesības”*.³¹ Atšķirībā no pašreiz spēkā esošajiem noteikumiem Latvijā, toreiz baznīcas tika uzlūkotas kā publisko tiesību subjekti.

37. Lai arī Satversmes II daļa netika pieņemta, biedrošanās brīvība tika nodrošināta ar likumiem. Ar 1923. gadu bija spēkā likums par biedrībām, savienībām un politiskajām organizācijām.³² Pēc 1934. gada 15. maija apvērsuma ar iekšlietu ministra rīkojumu tika apturēta politisko partiju darbība, biedrību sapulces atļautas tikai ar policijas iepriekšēju atļauju.³³

38. Ar 1938. gada 14. februāri spēkā stājās likums “Par bezpeļņas biedrībām un to savienībām”. Politiskās partijas tika aizliegtas, bet biedrību darbībā tika atļauta plaša autoritārās valsts iejaukšanās: biedrības varēja darboties tikai ar Sabiedrisko lietu ministrijas atļauju, ministrs varēja arī atcelt biedrības vadību un iecelt citas personas, slēgt organizācijas.³⁴

²⁷ Latvijas Tautas padomes politiskā platforma. *Pagaidu Valdības Vēstnesis*, 1918. 14. decembris, Nr. 1.

²⁸ Latvijas valsts iekārtas pagaidu noteikumi. *Likumu un valdības rīkojumu krājums*, 1920. 31. augusts, Nr. 4.

²⁹ Latvijas Satversmes sapulces stenogrammu izvilks (1920–1922). Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2006, V sesijas 2. sēdes stenogramma, 551. lpp. (18.01.1922).

³⁰ Referents J. Purgals norādīja, ka *“uz saimnieciskām biedrībām attiecināt šos noteikumus Satversmes komisija nav gribējusi”*. Latvijas Satversmes sapulces stenogrammu izvilks (1920–1922). Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2006, V sesijas 2. sēdes stenogramma, 551. lpp. (18.01.1922).

³¹ Latvijas Satversmes sapulces stenogrammu izvilks (1920–1922). Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2006, V sesijas 10. sēdes stenogramma, 712. lpp. (07.02.1922).

³² Par biedrībām, savienībām un politiskām organizācijām. *Likumu un noteikumu krājums*, 1923. 27. jūlijs, Nr. 12.

³³ Rīkojums par politisko partiju darbības apturēšanu, sapulču un gājienu noliegšanu, biedrību darbības un izrikojumu ierobežošanu. *Valdības Vēstnesis*, 1934. 16. maijs, Nr. 107.

³⁴ Likums par bezpeļņas biedrībām un to savienībām. *Valdības Vēstnesis*, 1938. 14. februāris, Nr. 36.

2. Biedrošanās brīvība 1991. gada 10. decembra konstitucionālajā likumā "Cilvēka un pilsoņa tiesības un pienākumi"

39. Sākotnēji biedrošanās brīvība tika paredzēta Pamatlikuma pārejas periodam, projektā. Projekta 45. pants paredzēja, ka "visiem ir tiesības brīvi izveidot sabiedriskas vai cita veida bezpeļņas organizācijas un piedalīties to darbā, ja šo organizāciju mērķi un praktiskā rīcība nav pretrunā ar krimināllikumu. Aizliegts izveidot slepenas biedrības un Latvijas Republikas valsts varas un pārvaldes institūcijām nepakļautas bruņotas vienības".³⁵ Tiesības apvienoties politiskās partijās nebija minētas atsevišķi.

40. Pamatlikuma pārejas periodam projekta pamattiesību daļa līdz ar biedrošanās brīvību tajā tika transformēta konstitucionālajā likumā "Cilvēka un pilsoņa tiesības un pienākumi". Biedrošanās brīvība tika nostiprināta KT CPTP 31. pantā un 8. panta trešajā daļā (attiecībā uz politiskajām partijām). KT CPTP 31. pants noteica, ka visiem ir tiesības brīvi izveidot sabiedriskās organizācijas un piedalīties to darbā, ja šo organizāciju mērķi un praktiskā rīcība nav pretrunā ar likumu. Aizliegts izveidot slepenas organizācijas un Latvijas Republikas valsts varas un pārvaldes institūcijām nepakļautas bruņotas vienības.³⁶ Savukārt KT CPTP 8. panta trešā daļa noteica, ka pilsoņiem ir tiesības dibināt politiskās partijas.³⁷

41. Pieņemot KT CPTP 31. panta redakciju, raisījās diskusija par terminiem. Deputāti uzskatīja, ka jēdziens "biedrības" ir pārlietu šaurs un ar nepatīkamu asociatīvu pieskaņu, tādēļ izvēlējās jēdzienu "organizācijas".³⁸

42. Tiesības dibināt politiskās partijas piešķīra tikai Latvijas Republikas pilsoņiem, tādēļ KT CPTP 31. pantā netika ietverta norāde uz politiskajām organizācijām.³⁹

3. Satversmes 102. panta redakcijas veidošana

43. Tautas saskaņas partijas deputātu frakcijas iesniegtais likumprojekts "Grozījumi Latvijas Republikas Satversmē paredzēja noteikt, ka "visiem ir tiesības brīvi izveidot un darboties politiskās partijās un sabiedriskās organizācijās, ja vien to mērķi un rīcība nav pretrunā ar likumu".⁴⁰

³⁵ Pamatlikums pārejas periodam. *Diena*. Pielikums "Likumi, lēmumi, oficiālie dokumenti", 1991. 12. jūlijs, Nr. 26.

³⁶ Konstitucionālais likums "Cilvēka un pilsoņa tiesības un pienākumi". *Zinātājs*, 1992. 30. janvāris, Nr. 4.

³⁷ K. Liepiņš "[...]bija ieteikums 8. pantu papildināt ar trešo daļu, ka pilsoņiem ir tiesības dibināt politiskas partijas. Šis papildinājums radās diskusijā ar Eiropas Padomes juristiem". Augstākās Padomes 1991. gada 21. novembra sēdes stenogramma. Pieejams: http://www.saeima.lv/steno/AP_steno/1991/st_911121.htm.

³⁸ K. Liepiņš: "Priekšlikums 31. panta otrajā daļā aizstāt vārdu "biedrības" ar vārdu "organizācijas", jo tas ir plašāks jēdziens. Biedrības var būt diezgan šaurs jēdziens. Jau pašam šim vārdam, ka dažādas teroristu biedrības vai organizācijas... Tā ka mēs piekritām vārdam "organizācijas" un to pieņemām." Augstākās Padomes 1991. gada 21. novembra sēdes stenogramma. Pieejams: http://www.saeima.lv/steno/AP_steno/1991/st_911121.htm.

³⁹ K. Liepiņš: "[...] Bija priekšlikums 31. panta pirmajā daļā aizstāt vārdus "cita veida bezpeļņas" ar vārdu "politiskās". To mēs noraidījām, bez tam komisija iesaka vispār svītrot "vai cita veida bezpeļņas" un atstāt tā, kā tekstā pašlaik ir". Augstākās Padomes 1991. gada 21. novembra sēdes stenogramma. Pieejams: http://www.saeima.lv/steno/AP_steno/1991/st_911121.htm.

⁴⁰ 6. Saeimas sēdē izskatāmais dokuments Nr. 406. Arhīva fonds Nr. 2001, lietas Nr. 1, apraksta Nr. 6–40.

44. Lai arī Tiesīdevuma izteica priekšlikumu Latvijas pilsoņiem, mēr sākotnējā likuma normas redakcijā.

45. Latvijas Reģistrācijai izveidotās politiskās partijās, aizliegti ar likumu spriešanas gaitā tās Normas teksts tik joti jēdzienu "visiem ar jēdzienu "biedrības" aizliegti ar likumu 116. pantā noteikti.

46. Neliela diskusija darboties politiskās pēc tā brīža spēkā tiesības iestāties tās.

47. Normas reģistrācijā o no izvēli. Piemēra plašsaziņas līdzekļu "nevalstiskās ciktijas", jo tādu terr

⁴¹ Turpat. Pielikums 1 misijas 1997. gada 14. Apraksta Nr. 6–40. Li

⁴² 6. Saeimas sēdē iz: Latvijas Republikas : 9. jūnija sēdes protok

⁴³ Turpat. 6. Saeimas s Latvijas Republikas Sē sēdes protokols Nr. 1:

⁴⁴ I. Bišers: "[...] 117. p 102., var tikt ierobežo iekārtu, sabiedrības a kā šajā gadījumā var viņi visi nav jāsavāc stenogramma. Latvij

⁴⁵ Latvijas Republika 5. maija sēdes protok

⁴⁶ I. Bišers: "[...] Kad e likumdošana nezina i jām, kas visu aptver, i zācijām, kas darbojas 1998. gada 20. august

ienākumi”

irejas periodam, idot sabiedriskas ganizāciju mērķi slepenas biedrīkļautas bruņotas šķi.

z ar biedrošanās loņa tiesības un n 8. panta trešajā visiem ir tiesības ganizāciju mērķi organizācijas un bruņotas vienības dibināt po-

terminiem. Dekamu asociatīvu

likas pilsoņiem, zācijām.³⁹

jekts “Grozījumi brīvi izveidot un rķi un rīcība nav

enti”, 1991. 12. jūlijs,

janvāris, Nr. 4. as dibināt politiskas padomes 1991. gada 1/st_911121.htm. rganizācijas”, jo tas ka dažādas teroristu n.” Augstākās Padoeno/AP_steno/1991/

ņeļnas” ar vārdū “po-ņas” un atstāt tā, kā eejams: <http://www>.

praksta Nr. 6–40.

44. Lai arī Tieslietu ministrija alternatīvajā Satversmes grozījumu redakcijas piedāvājumā izteica priekšlikumu noteikt tiesības dibināt politiskas partijas tikai pilntiesīgam Latvijas pilsonim, iekļaujot normu pie tiesībām piedalīties valsts dienesta pildīšanā, tomēr sākotnējā likumprojektā iekļautais princips palika par pamatu turpmākajam darbam normas redakcijas veidošanā komisijā.

45. Latvijas Republikas Satversmes otrās daļas projekta “Par cilvēktiesībām” sagatavošanai izveidotās komisijas projekts paredzēja noteikt, ka “visiem ir tiesības apvienoties politiskās partijās, arodbiedrībās un citās organizācijās, ja vien to mērķi un darbība nav aizliegti ar likumu”.⁴¹ Formulējums bija pietiekami precīzs, tādēļ tālākajā normas apspriešanas gaitā tās teksts piedzīvoja vienīgi redakcionālus labojumus un precizējumus. Normas teksts tika precizēts, pārnesot jēdzienu “arodbiedrības” uz citu normu, aizstājot jēdzienu “visiem” ar jēdzienu “ikvienam”, pilsonisko organizāciju uzskaitījums sākts ar jēdzienu “biedrībās”,⁴² kā arī svītrots nosacījums “ja vien to mērķi un darbība nav aizliegti ar likumu”.⁴³ Nosacījums svītrots, lai izvairītos no atkārtošanās ar Satversmes 116. pantā noteikto.⁴⁴

46. Neliela diskusija komisijā raisījās par pilsoņu un nepilsoņu tiesībām dibināt un darboties politiskās partijās.⁴⁵ Tādēļ normā jēdziens “apvienoties” izvēlēts, ievērojot, ka pēc tā brīža spēkā esošajiem likumiem nepilsoņiem nav tiesību dibināt partijas, bet ir tiesības iestāties tajās.

47. Normas redakcijas veidošanā komisija ievēroja tā brīža spēkā esošo likumu “Par sabiedriskajām organizācijām un to apvienībām”. Tas ietekmējis normā lietoto jēdzienu izvēli. Piemēram, bija iecerēts jēdzienu “sabiedriskās organizācijas” aizstāt ar ikdienā plašsaziņas līdzekļos vai starptautisko institūciju dokumentu tulkojumos lietoto jēdzienu “nevalstiskās organizācijas”, tomēr Saeima palika pie jēdziena “sabiedriskās organizācijas”, jo tādu terminoloģiju lietoja spēkā esošais likums.⁴⁶

⁴¹ Turpat. Pielikums Latvijas Republikas Satversmes otrās daļas projekta “Par cilvēktiesībām” izstrādes komisijas 1997. gada 14. aprīļa sēdes protokolam Nr. 6. Latvijas Republikas Saeimas arhīvs. Fonds Nr. 2001. Apraksta Nr. 6–40. Lieta Nr. 1.

⁴² 6. Saeimas sēdē izskatāmais dokuments Nr. 406. Arhīva fonds Nr. 2001, lietas Nr. 1, apraksta Nr. 6–40. Latvijas Republikas Satversmes otrās daļas projekta “Par cilvēktiesībām” izstrādes komisijas 1997. gada 9. jūnija sēdes protokols Nr. 13.

⁴³ Turpat. 6. Saeimas sēdē izskatāmais dokuments Nr. 406. Arhīva fonds Nr. 2001, lietas Nr. 1, apraksta Nr. 6–40. Latvijas Republikas Satversmes otrās daļas projekta “Par cilvēktiesībām” izstrādes komisijas 1997. gada 9. jūnija sēdes protokols Nr. 13. Latvijas Republikas Saeimas arhīvs. Fonds Nr. 2001. Apraksta Nr. 6–40. Lieta Nr. 1.

⁴⁴ I. Bišers: “[...] 117. pantā ir norādīts, ka personas tiesības, kas ir noteiktas virknē Satversmes pantu, tajā skaitā 102., var tikt ierobežotas likumā paredzētajos gadījumos, lai aizsargātu citu cilvēku tiesības, demokrātisko valsts iekārtu, sabiedrības drošību, labklājību un tikumību. Un arī likums par sabiedriskajām organizācijām paredz, kā šajā gadījumā var tikt noteikti ierobežojumi. Un visi šie konkrētie ierobežojumi tur jau ir paredzēti, tāpēc viņi visi nav jāsavāc Satversmē.” Latvijas Republikas 6. Saeimas rudens sesijas 1998. gada 20. augusta sēdes stenogramma. *Latvijas Vēstnesis*, 1998. 25. augusts, Nr. 243/244 (1304/1305).

⁴⁵ Latvijas Republikas Satversmes otrās daļas projekta “Par cilvēktiesībām” izstrādes komisijas 1997. gada 5. maija sēdes protokols Nr. 9. Arhīva fonds Nr. 2001, lietas Nr. 1, apraksta Nr. 6–40.

⁴⁶ I. Bišers: “[...] Kad es ziņoju par šo grozījumu, es taisni minēju komisijas pamatojumu, ka Latvijas Republikas likumdošana nezina tādu terminu “nevalstiskās organizācijas”. Mums ir likums par sabiedriskajām organizācijām, kas visu aptver, un tāpēc šis termins, kas tur tika ieviests, var radīt tikai neskaidrības, kas tās ir par organizācijām, kas darbojas blakus sabiedriskajām organizācijām.” Latvijas Republikas 6. Saeimas rudens sesijas sēdes stenogramma. *Latvijas Vēstnesis*, 1998. 25. augusts, Nr. 243/244 (1304/1305).

48. Līdzīgi kā citās Eiropas valstīs projektā biedrošanās un politiskās darbības brīvību bija iecerēts iekļaut politisko tiesību apakšnodalā, taču tā kā no apakšnodalā virsrakstiem atteicās, tad tas Satversmes tekstā tieši neparādās.

49. Normas rašanās gaitā Saeimas deputāts A. Jirgens arī izteica priekšlikumu⁴⁷ atteikties no politisko partiju pieminēšanas 102. pantā un izteikt pantu īsākā redakcijā, jo tiesības apvienoties biedrībās aptver arī tiesības apvienoties politiskās biedrībās, taču komisija un Saeima šo priekšlikumu noraidīja, jo bija plānots, ka tiks pieņemts atsevišķs likums par politiskajām partijām, izdalot politisko partiju regulējumu no likuma "Par sabiedriskajām organizācijām un to apvienībām".⁴⁸ Tādējādi jau pēc 1997. gada 12. jūnija komisijas sēdes formulētā norma vēlāk tika pieņemta negrozītā veidā.

C. Biedrošanās brīvības juridiskā konstrukcija Satversmes 102. pantā

1. Aizsargātais labums

50. Satversmes 102. pants aizsargā ikviena tiesības apvienoties visdažādākajās brīvprātīgās un sociālās privāto tiesību personu grupās pašu brīvi izvēlētu un tiesisku mērķu sasniegšanai. Tātad šā panta mērķis ir nodrošināt ikviena personības un privātuma izpausmi personu grupas veidā. Biedrošanās brīvība pamatā aizsargā indivīda personiskās brīvības jomu no valsts iejaukšanās (jeb *status negativus*).

1.1. Tiesīgās personas

51. Satversmes 102. pants piešķir biedrošanās tiesības ikvienam.

52. Jēdziens "ikviens" visplašākajā mērā aptver visas personas, kuras var būt par pamattiesību tiesību un pienākumu nesēju:

1. fiziskās personas,
2. personu apvienības,
3. privāto tiesību juridiskās personas.

53. Fizisko personu valstspiederība, nepilsoņa vai bezvalstnieka statuss vai juridisko personu atrašanās vieta pamatā neietekmē biedrošanās brīvības izmantošanu. Tomēr ar likumu tam noteikti ierobežojumi.

⁴⁷ A. Jirgens: "Godātie kolēģi! Mana priekšlikuma būtība ir neizcelt Latvijas Republikas Satversmē vienas sabiedriskās organizācijas iepretī citām sabiedriskām organizācijām un neminēt divas grupas, tas ir, biedrības un politiskās partijas, atsevišķi no citām sabiedriskām organizācijām. Ja ir teikts, ka ikvienam ir tiesības apvienoties sabiedriskās organizācijās, tas vienlīdz attiecas gan uz biedrībām, gan uz politiskām partijām, gan uz reliģiskām, gan uz jebkura cita veida sabiedriskām organizācijām. Lūdzu balsot un atbalstīt manu priekšlikumu." Latvijas Republikas 6. Saeimas rudens sesijas 1998. gada 15. oktobra sēdes stenogramma. *Latvijas Vēstnesis*, 1998. 24. oktobris, Nr. 313/314 (1374/1375).

⁴⁸ I. Bišers: "Komisija šeit atstāj vārdu "biedrībās", jo tas ir saistīts ar starptautisko principu – vienošanās brīvība. Un tāpēc mēs atstājam šo vārdu, akcentējot šo vienošanās brīvību. Kas attiecas uz politiskām partijām, ir domas, ka turpmāk varētu tikt izdots speciāls likums par politiskām partijām, kurš tās izdalītu no sabiedriskām organizācijām kā īpašu organizāciju, un tāpēc komisija nolēma tās atstāt šajā tekstā." Latvijas Republikas 6. Saeimas rudens sesijas 1998. gada 15. oktobra sēdes stenogramma. *Latvijas Vēstnesis*, 1998. 24. oktobris, Nr. 313/314 (1374/1375).

Politisko partiju partijas nodibināš pilsoņi un Eiropa Republikā. Latvijā pilsoņu. Partijā, k jābūt Latvijas pils

Reliģisko organ trā reģistrētiem ie jas Republikas iec nozīmes.

Tiesības veido mās. ⁵² Likuma r vēšana nav noteic pārtraukusi mācīt

54. Nepilngadi brīvības izmantoš gadīgo ricībspēju. bu. Bērniem, kuri Bez vecāku piekri varētu (aņņemas) biedrībā neaprobe ar daudziem citie skata bāriņtiesa. ⁵⁵

Nepilngadīgaji didātu. ⁵⁶ Nepilnga ties ar vecāku (aiz

55. Privāto ties kopīga manta, arī juridiskas persona sībām. Piemēram, ar vienotu mērķi u iegūt juridiskās pe pētnieku kopa, de

⁴⁹ Politisko partiju liku

⁵⁰ Politisko partiju liku

⁵¹ Reliģisko organizāci

⁵² Par arodbiedrībām:

⁵³ Bērnu tiesību aizsar

13. panta otrā daļa.

⁵⁴ Civillikuma 1408. p:

⁵⁵ Neimanis J., Tiļļa A.

⁵⁶ Politisko partiju liku

⁵⁷ Reliģisko organizāci

s darbības brīvību šnodaļu virsrak-

a priekšlikumu⁴⁷ pantu īsākā re- noties politiskās a plānots, ka tiks sko partiju regu- ibām".⁴⁸ Tādējādi āk tika pieņemta

cija

dažādākajās brīv- in tiesisku mērķu un privātuma iz- iverda personiskās

as var būt par pa-

tuss vai juridisko tošanu. Tomēr ar

Satversmē vienas sa- as, tas ir, biedrības un ir tiesības apvienoties im, gan uz reliģiskām, riekšlikumu." Latvijas vijas Vēstnesis, 1998.

ipu – vienošanās brī- olitiskām partijām, ir alītu no sabiedriskām ' Latvijas Republikas 's, 1998. 24. oktobris,

Politisko partiju dibināšana pieļauta tikai Latvijas Republikas pilsoņiem.⁴⁹ Taču pēc partijas nodibināšanas tajā var apvienoties ne tikai Latvijas pilsoņi, bet arī Latvijas ne- pilsoņi un Eiropas Savienības pilsoņi, kas nav Latvijas pilsoņi, bet kas uzturas Latvijas Republikā. Latvijā var darboties tikai tādas partijas, kurās ir ne mazāk kā 200 Latvijas pilsoņu. Partijā, kurā ir vairāk par 400 biedriem, ne mazāk kā pusei no visiem biedriem jābūt Latvijas pilsoņiem.⁵⁰

Reliģisko organizāciju dibināšana atļauta tikai Latvijas Republikas Iedzīvotāju reģis- trā reģistrētiem iedzīvotājiem. Turpretim iestāšanās un darbība atļauta ikvienam Latvi- jas Republikas iedzīvotājam,⁵¹ tātad fiziskas personas valstspiederībai vai statusam nav nozīmes.

Tiesības veidot arodbiedrības ir Latvijas Republikas iedzīvotājiem, kuri strādā vai mācās.⁵² Likuma normas formulējums nav veiksmīgs. Darba vai mācību attiecību pastā- vēšana nav noteicoša dalībai arodbiedrībā, jo arī bezdarbnieks vai fiziska persona, kas pārtraukusi mācības, var apvienoties arodbiedrībā.

54. Nepilngadīgajiem ir tiesības apvienoties biedrībās.⁵³ Nepilngadīgiem biedrošanās brīvības izmantošana apspriežama pēc vispārējiem civiltiesību principiem par nepiln- gadīgo rīcībspēju.⁵⁴ Nepilngadīgais šīs tiesības īsteno ar likumisko pārstāvju starpniecī- bu. Bērniem, kuri atrodas abu vecāku aizgādībā, ir nepieciešama abu vecāku piekrišana. Bez vecāku piekrišanas nepilngadīgais nevar iestāties biedrībā arī tādā gadījumā, ja viņš varētu (apņemas) biedra naudu maksāt no savas mantas (kabatas naudas), jo darbība biedrībā neaprobežojas tikai ar biedra naudas samaksu noteiktā apmērā, bet ir saistīta arī ar daudziem citiem biedra pienākumiem. Strīdu par vecāku ierobežojuma pamatotību skata bāriņtiesa.⁵⁵

Nepilngadīgajiem liegts apvienoties politiskajās partijās, izņemot kļūt par biedra kan- didātu.⁵⁶ Nepilngadīgajiem liegts dibināt reliģiskas organizācijas, bet atļauts tajās iestā- ties ar vecāku (aizbildņu) atļauju.⁵⁷

55. Privāto tiesību personu apvienības, ciktāl tām ir organizatoriska patstāvība un kopīga manta, arī var būt par biedrošanās tiesības subjektu. Tās var būt kā tiesībspējīgas juridiskas personas, tā arī civiltiesiskas personu apvienības bez juridiskas personas tie- sībām. Piemēram, biedrošanās tiesību subjekts var būt arī stabila, vadīta personu grupa ar vienotu mērķi un kopīgu mantu, bet kura nav un nevēlas reģistrēties valsts reģistrā un iegūt juridiskās personas tiesības (mednieku kolektīvs, makšķernieku biedrība, vēstures pētnieku kopa, deju kolektīvs u.tml.).

⁴⁹ Politisko partiju likums: LR likums. *Latvijas Vēstnesis*, 2006. 7. jūlijs, Nr. 107 (3475). 12. panta pirmā daļa.

⁵⁰ Politisko partiju likuma 26. panta pirmā daļa un trešā daļa.

⁵¹ Reliģisko organizāciju likums: LR likums. 1995. 26. septembris, Nr. 146 (429). 7. panta pirmā daļa.

⁵² Par arodbiedrībām: LR likums. *Zinotājs*, 1991. 31. janvāris, Nr. 3. 2. panta pirmā daļa.

⁵³ Bērnu tiesību aizsardzības likums: LR likums. *Latvijas Vēstnesis*, 1998. 8. jūlijs, Nr. 199/200 (1260/1261). 13. panta otrā daļa.

⁵⁴ Civillikuma 1408. pants.

⁵⁵ Neimanis J., Tiļļa A., Spūle I. *Biedrības biedra rokasgrāmata*. Rīga: Aut. izd., 2005. 57. lpp.

⁵⁶ Politisko partiju likuma 26. panta otrā daļa.

⁵⁷ Reliģisko organizāciju likuma 7. panta pirmā daļa.

56. Biedrošanās brīvība aptver arī saimnieciskas personu apvienības (komercsabiedrības).⁵⁸

57. Jēdziens "ikviens" neietver sevī publisko tiesību juridiskās personas, un to apvienošanās netiek aizsargāta ar Satversmes 102. pantu.⁵⁹ Publisko tiesību subjektu apvienošanās noteic publiskās valsts pārvaldes organizācijas tiesības.

58. Biedrošanās brīvība ir individuāla katrai personai, šī pamattiesība ir individuāla. Vienlaikus biedrošanās brīvība ir ne tikai biedrības biedriem, bet arī biedrībai pašai, jo arī tā ir persona jeb "ikviens". Biedrības ir tiesīgas apvienoties biedrībās. Tādējādi biedrošanās brīvība ir arī "dubulta" pamattiesība,⁶⁰ kas papildus pamattiesības individuālai garantijai nodrošina arī biedrošanās brīvības kolektīvu izpausmi. Individuālās un kolektīvās biedrošanās brīvības kopsakars paaugstina pamattiesības efektivitāti.

1.2. Biedrība

Biedrības jēdziens

59. Jēdziens "biedrība" aptver visas brīvprātīgās privātpersonu apvienības, kurām ir stabila organizatoriska vienotība un noteikts darbības laiks. Jāievēro, ka tiesību normās lietotie jēdzieni ir relatīvi, t.i., to saturs dažādos tiesību aktos var būt lietots atšķirīgā nozīmē. Piemēram, Satversmes 102. pantā lietoto jēdzienu "biedrība" nebūtu jākonkretizē ar Biedrību un nodibinājumu likumā doto biedrības legāldefinīciju,⁶¹ jo tas izslēgtu Satversmes 102. pantā nostiprinātās biedrošanās brīvības ietekmi uz personālsabiedrībām un kapitālsabiedrībām, koncerniem u.tml. saimnieciskām vienībām. Satversmes normas jēdzienu saturs noteicams autonomi no citiem likumiem.⁶²

60. Ar jēdzienu "politiska partija" aptvertas privātpersonu apvienības, kuras izveidotas politiskas gribas izteikšanai.⁶³

61. Normā lietotais jēdziens "cita sabiedriskā organizācija" norāda, ka privātpersonu apvienību organizatorisko formu uzskaitījumu likumdevējs atstāj atvērtu, tādēļ Satversmes 102. panta piemērošanā nav noteicošas nozīmes personu apvienības juridiskās formas veidam vai klasifikācijai citās tiesību normās. Jēdziena "biedrība" un "cita sabiedriskā organizācija" lietojums 102. pantā nav pretnostatāms: būtībā jēdziens "biedrība" ietver visplašākajā veidā visas citas sabiedriskās organizācijas.

⁵⁸ Jarass H.D. *Die EU-Grundrechte*. München: Beck, 2005, para. 17, Rn. 21.

⁵⁹ Sal. skat. ECT spriedums *Le Compté, van Leuven and de Meyere v. Belgium*. 6878/75; 7238/75, 23.06.1981, 65. punkts.

⁶⁰ Maunz Th., Dürig G. (Begr.) *Grundgesetz-Kommentar*. München: Beck, Band II, Art. 6–15, 57. Aufl., 2010, Art. 9, Rn. 43.

⁶¹ Biedrību un nodibinājumu likuma 2. panta pirmā daļa: "Biedrība ir brīvprātīga personu apvienība, kas nodibināta, lai sasniegtu statūtos noteikto mērķi, kam nav peļņas gūšanas rakstura."

⁶² Līdzīgi arī ECT ECTK 11. panta interpretācijā norāda, ka tajā ietvertais jēdziens "asociācija" ir papildāms ar saturu neatkarīgi no nacionālo dalībvalstu likumos noteiktā jēdziena definējuma (skat. ECT spriedums *Chassagnou and others v. France*. 25088/94, 28331/95, 28443/95, 29.04.1999. 100. punkts.

⁶³ Politisko partiju likuma 2. panta pirmā daļa definē partiju nedaudz plašāk: "Partija ir organizācija, kas tiek izveidota, lai veiktu politisko darbību, piedalītos vēlēšanu kampaņā, izvirzītu deputātu kandidātus, piedalītos Saeimas vai pašvaldību domju (padomju), Eiropas Parlamenta darbā, ar deputātu starpniecību īstenotu partijas programmu, kā arī iesaistītos publiskās pārvaldes institūciju izveidē."

Tā ar jēdzienu vāto tiesību personi ligiskās biedrības kapitālsabiedrības, sonām, un civilties

Biedrības pazīne

62. Biedrību ra (vai personu apvie

terobežojums š jām organizācijām ru skaits ir 200 fizi fiziskas personas.⁶⁴ daļa uzņēmumā, it

Pazīme "persor tas kopums, indivi

Personu apvier bet arī tas, ka šādā juridisku vienību.

63. Atbilstoši b tās atvērtība. Slēgt

64. Pazīme "brī lemjot par apvien arī par izstāšanos r tad Satversmes 10. privāto tiesību per raksturu (piemēra

65. Biedrību ra mē personu apvie sanākšanu lēmum: toriskās stabilitāte lēmumus. Gribas brīva lēmuma: tie skatiem. Tomēr lik

66. Biedrību ra gan līdz mērķa sa darbības laiks ļauj 103. pants). Tādēļ

⁶⁴ Satversmes tiesa. 200

⁶⁵ Arī kapitālsabiedrību

⁶⁶ Tam pamatā ir Civilli

⁶⁷ Politisko partiju liku

⁶⁸ Reliģisko organizācij

⁶⁹ Likuma "Par arodbie

enības (komerc-

onas, un to apvie-

subjektu apvieno-

ība ir individuāla.

ī biedrībai pašai,

edrībās. Tādējādi

tiesības individu-

. Individuālās un

ektivitāti.

ienības, kurām ir

ca tiesību normās

totā atšķirīgā no-

būtu jākonkrēzē

o tas izslēgtu Sat-

sonālsabiedrībām

atversmes normas

as, kuras izveido-

ī, ka privātperso-

atvērtu, tādēļ Sat-

ienības juridiskās

ā" un "cita sabied-

dziens "biedrība"

7238/75, 23.06.1981.

6-15, 57. Aufl., 2010,

ersonu apvienība, kas

ciācija" ir papildāms

skat. ECT spriedums

ts.

organizācija, kas tiek

kandidātus, piedalītos

ecību īstenotu partijas

Tā ar jēdzienu "biedrība" un "cita sabiedriskā organizācija" ir aptvertas visas pri-⁶⁴vāto tiesību personu apvienības, arī arodbiedrības,⁶⁴ darba devēju organizācijas, reliģiskās biedrības (organizācijas), arī kooperatīvās biedrības, personālsabiedrības un kapitālsabiedrības,⁶⁵ arī privāto tiesību nodibinājumi, ciktāl tie apvienojas ar citām personām, un civiltiesiskas personu apvienības, kurām nepiemīt juridiska personība.

Biedrības pazīmes

62. Biedrību raksturo personu apvienība. Minimālais biedrību veidojošais personu (vai personu apvienību) skaits ir divas personas.⁶⁶

Ierobežojums šim noteikumam noteikts attiecībā uz politiskajām partijām, reliģiskajām organizācijām un arodbiedrībām. Politiskās partijas minimālais dibinātāju un biedru skaits ir 200 fiziskas personas.⁶⁷ Reliģisku organizāciju (draudzi) var veidot vismaz 20 fiziskas personas.⁶⁸ Arodbiedrību var izveidot vismaz 50 biedri vai vismaz viena ceturtdaļa uzņēmumā, iestādē, organizācijā, profesijā vai nozarē strādājošo.⁶⁹

Pazīme "personu apvienība" nepieļauj par biedrību atzīt nodibinājumus, kas ir mantas kopums, individuālos komersantus un viena dalībnieka komercsabiedrības.

Personu apvienības būtiska pazīme ir ne tikai personu (personu apvienību) skaits, bet arī tas, ka šāda apvienība ir izveidota ar to konstituējošu aktu, kas veido tās biedru juridisku vienību. Konstituējošs akts pamatā ir šo biedru starpā noslēgts līgums.

63. Atbilstoši brīvu sociālo grupu veidošanas principam biedrības svarīga iezīme ir tās atvērtība. Slēgtas biedrības 102. pants neaizsargā.

64. Pazīme "brīvprātība" nozīmē personas gribas autonomiju un pašnoteikšanos, gan lemjot par apvienošanās biedrībā, gan lemjot par biedrības darbības jautājumiem, gan arī par izstāšanos no biedrības. Tā kā publisko tiesību personu apvienība nav brīvprātīga, tad Satversmes 102. pants neaptver šādas organizācijas. 102. pants neaizsargā arī tādas privāto tiesību personu apvienības, kurās dalība ir obligāta, un tas izslēdz brīvprātības raksturu (piemēram, zvērinātu advokātu, notāru, tiesu izpildītāju kolēģijas).

65. Biedrību raksturo arī organizatoriska stabilitāte. Organizatoriska stabilitāte nozīmē personu apvienības gribas izteikumu organizētu raksturu: personu regulāru kopīgu sanāksšanu lēmumu pieņemšanai, vienotu pārstāvības un vadības institūciju. Organizatoriskās stabilitātes dēļ individuālam biedram ir pienākums ievērot kopīgos biedrības lēmumus. Gribas izteikumu organizatoriskais raksturs ir atkarīgs no biedrības biedru brīva lēmuma: tie var veidot gribas izteikšanai nepieciešamās institūcijas pēc saviem ieskatiem. Tomēr likumi var noteikt minimālās prasības šādu institūciju izveidošanai.

66. Biedrību raksturo noteikts darbības laiks. Tā ilgums gan nav noteikts; tas var būt gan līdz mērķa sasniegšanai, gan aprobežots ar noteiktu termiņu. Personu apvienības darbības laiks ļauj norobežot to no personu apvienības pulcēšanās nozīmē (Satversmes 103. pants). Tādēļ īslaicīgas personu kopšanās izveidošana nav biedrības. Minimālo darbības

⁶⁴ Satversmes tiesa. 2008-42-01. 23.04.2009. 8. punkts.

⁶⁵ Arī kapitālsabiedrību pamatā ir personu (dalībnieku, akcionāru) apvienība.

⁶⁶ Tam pamatā ir Civillikuma 2241. pants, kas pieļauj vismaz divām personām izveidot civiltiesisku sabiedrību.

⁶⁷ Politisko partiju likuma 12. panta otrā daļa, 26. panta trešā daļa.

⁶⁸ Reliģisko organizāciju likuma 7. panta pirmā daļa.

⁶⁹ Likuma "Par arodbiedrībām" 3. panta otrā daļa.

laika ilgumu kā biedrību konstitūjošu pazīmi raksturo tas, vai biedri turpina biedrības darbību stabili arī pēc biedrības biedru kopējas sapulcēšanās.

67. Apvienošanās atvērtās biedrībās noteic to, ka arī biedrības mērķi ir atvērti. Biedrību kā personu apvienību raksturo noteikts kopīgs mērķis (mērķi), kura sasniegšanai personas ir apvienojušās biedrībā. Var būt kā viens, tā arī vairāki mērķi. Biedrībām var būt visplašākie mērķi: politiski, reliģiski, kultūras, mūzikas, mākslas, tehniski, sporta, sociālas labklājības, palīdzības, atpūtas u.tml. Biedrības mērķu noteikšanā tās biedri bauda pilnīgu autonomiju. Biedrības mērķu izvēli var ierobežot tikai likumi, kas atbilst Satversmes 116. pantam.

1.3. Aizsargātās tiesiskās attiecības

68. Norma aizsargā tiesības apvienoties. Jēdziens "apvienoties" saprotams visplašākajā tā nozīmē, lai pamattiesības iedarbība būtu efektīva. Visplašākā jēdziena izpratne ļauj personām pašnoteikties gan par biedrības organizāciju, gan gribas veidošanas procesu, gan darījumu veikšanu biedrības vārdā.

69. Jēdzienā "apvienoties" ietilpst visas darbības, kas saistītas ar dalību biedrībā. Pirmkārt, tā ir piedalīšanās biedrības dibināšanā. Brīvība veidot biedrības izslēdz valsts preventīvus kontroles pasākumus pār biedrības dibināšanu.⁷⁰ Tādēļ dažādu valsts kontroles iestāžu atzinumi nevar būt par pamatu biedrības reģistrācijas liegšanai. Tāpat arī valsts nevar pieprasīt, lai biedrība tiktu ierakstīta biedrību reģistrā. Satversmes 102. pants aizsargā arī neregistrētu biedrību darbību. Tādēļ Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodeksa 176.¹ pants, kas paredz administratīvu atbildību par neregistrētas biedrības darbību, ir pretrunā ar Satversmes 102. pantu. Tomēr valsts var izvirzīt samērīgas prasības biedrības reģistrēšanai.

70. Brīvība apvienoties biedrībās nozīmē arī brīvību noteikt biedrības nosaukumu, statūtu noteikumus un pašnoteikties pār biedrības iekšējo organizatorisko darbību un struktūru, iestāties esošā biedrībā, piedalīties biedrības institūciju vēlēšanās un lēmumu pieņemšanā, tapt ievēlētām biedrības institūcijās, piekļūt biedrības iestādēm un citādi pašorganizēties biedrības ietvaros. Valsts uzraudzība un iejaukšanās ir attaisnojama tikai Satversmes 116. pantā noteiktajos gadījumos.

71. Tiesības apvienoties nav ierobežojamas tikai ar biedrības dibināšanu un pievienošanos tai. Apvienošanās brīvība ir izprotama visplašākajā veidā, tostarp, tā nodrošina arī biedrības ārējās darbības brīvību. Biedrības darbība ir pakļauta tiesību normās noteiktajai kārtībai un ierobežojumiem; arī šeit ierobežojumi ir attaisnojami tikai Satversmes 116. pantā noteiktajos gadījumos.

72. Jēdzienā "apvienoties" ietilpst arī tiesības nepiedalīties biedrībās piespiedu kārtā, brīvi izstāties no biedrības vai piedalīties lēmuma pieņemšanā par biedrības darbības izbeigšanu.

73. No tiesībām apvienoties biedrībās nav atvasināmas biedrību publiski tiesiskās subjektīvās tiesības piedalīties valsts lēmumu pieņemšanas procesā, prasīt deleģēt publiski tiesiskos pienākumus.⁷¹ Tāpat biedrošanās brīvība nedod tiesības biedrībai prasīt valstij palīdzēt biedrības mērķu sasniegšanā.

⁷⁰ Maunz Th., Dürig G. (Begr.) *Grundgesetz-Kommentar*. München: Beck, Band II, Art. 6–15, 57. Aufl., 2010, Art. 9, Rn 78.

⁷¹ Turpat, Rn 16.

74. Biedrošani uzliek pienākumu tisku biedrošanās

Likumdevējam autonomiju biedr tiesības, kā arī tr noteikumus, likur jāievēro Satversm

75. Vienlaikus bas prasīt no valst praktiskas izpratn kumus.⁷³ Biedroša valsts finansiālu a mies. Biedrošanās valsts pienākumi.

3

76. Ar biedroša nas šķēršļi visplaša normās paredzēto dibināšanu, gan da rību dibināšanas u pats par sevi vēl na brīvības pieder arī

77. Satversmes

78. Biedrību da bas ierobežojumus:

1. biedrības reģi

2. biedrības darl

⁷² Sal. ECT spriedums C

⁷³ ECT spriedums *Mosc*

⁷⁴ Maunz Th., Dürig G. Art. 9, Rn 32.

⁷⁵ Jarass H.D. *Die EU-G*

⁷⁶ Biedrību un nodibinā daļa, Politisko partiju lil v. *Russia*. 65659/01, 05.

Others v. Bulgaria. 5949

⁷⁷ Biedrību un nodibinā

urpina biedrības

atvērti. Biedrību iegšanai personas ar būt visplašākie ciālas labklājības, ņīgu autonomiju. 16. pantam.

atams visplašāka-ena izpratne ļauj lošanas procesu,

u biedrībā. Pirm-ļz valsts preventī-kontroles iestāžu i valsts nevar pie-s aizsargā arī ne-deksa 176.¹pants, r pretrunā ar Sat-registrēšanai.

bas nosaukumu, tisko darbību un anās un lēmumu stādēm un citādi ttaisnojama tikai

āšanu un pievie-urp, tā nodrošina sību normās no-mi tikai Satvers-

piespiedu kārtā, edrības darbības

publiski tiesiskās asīt deleģēt pub-; biedrībai prasīt

5–15, 57. Aufl., 2010.

2. Valsts pienākumi

74. Biedrošanās brīvība rada valstij arī pozitīvus pienākumus.⁷² Satversmes 102. pants uzliek pienākumu valstij radīt tādu tiesisku iekārtu (regulējumu), lai nodrošinātu praktisku biedrošanās brīvības izpausmi.

Likumdevējam ir pienākums noteikt sikāk kārtību, kādā personas īsteno savu privat-autonomiju biedrības lietās, lai nodrošinātu tiesisko attiecību stabilitāti, to dalībnieku tiesības, kā arī trešo personu tiesību un publisko interešu ievērošanu. Paredzot šādus noteikumus, likumdevējam ir rīcības brīvība, tomēr ne pilnīga brīvība – likumdevējam jāievēro Satversmes 102. pantā nostiprinātās vērtības.

75. Vienlaikus valsts pienākums noteikt biedrošanās brīvības izpausmi nerada tiesības prasīt no valsts noteiktu tiesisku regulējumu; tas ir atkarīgs no demokrātijas principa praktiskas izpratnes. Taču valsts var noteikt saprātīgus biedrību darbības priekšnoteikumus.⁷³ Biedrošanās brīvība nerada arī citus pozitīvus pienākumus, tiesības prasīt no valsts finansiālu atbalstu u.tml., ciktāl šādus pienākumus likumdevējs pats nav uzņēmis. Biedrošanās brīvība nav sociāla pamattiesība,⁷⁴ tādēļ no tās nav atvasināmi attiecīgi valsts pienākumi.

3. Biedrošanās brīvības aizsargājošais raksturs

3.1. Ierobežojumi

76. Ar biedrošanās brīvības ierobežojumu saprotami biedrošanās tiesību izmantošanas šķēršļi visplašākajā nozīmē. Ierobežojumi var izpausties gan kā rīcība, gan kā tiesību normās paredzēto tiesisko seku iestāšanās. Ierobežojumi var attiekties gan uz biedrības dibināšanu, gan darbību tajā, gan arī darbības izbeigšanu. Tomēr likumā noteiktais biedrību dibināšanas un darbības regulējums, kas prasa no personām noteiktas darbības, pats par sevi vēl nav atzīstams par biedrošanās brīvības ierobežojumu, jo pie biedrošanās brīvības pieder arī minimāli nepieciešamā kārtība, kādā tā organizējama.

77. Satversmes 102. pantā biedrošanās brīvības ierobežojumu veidi nav nosaukti.

78. Biedrību darbību regulējošie likumi paredz tradicionālākos⁷⁵ biedrošanās brīvības ierobežojumus:

1. biedrības reģistrācijas atteikšana, kā arī pārreģistrācijas pienākums;⁷⁶
2. biedrības darbības ierobežošana;⁷⁷

⁷² Sal. ECT spriedums *Ouranio Toxo and Others v. Greece*. 74989/01, 20.10.2005. 37. punkts.

⁷³ ECT spriedums *Moscow branch of the Salvation Army v. Russia*. 72881/01, 05.10.2006. 59. punkts.

⁷⁴ Maunz Th., Dürig G. (Begr.) *Grundgesetz-Kommentar*. München: Beck, Band II, Art. 6–15, 57. Aufl., 2010, Art. 9, Rn 32.

⁷⁵ Jarass H.D. *Die EU-Grundrechte*. München: Beck, 2005, para. 17, Rn. 27.

⁷⁶ Biedrību un nodibinājumu likuma 17. panta piektā daļa, Reliģisko organizāciju likuma 8. panta ceturtdā daļa, Politisko partiju likuma 20. panta ceturtdā daļa; skat. arī ECT spriedums *Presidential Party of Mordovia v. Russia*. 65659/01, 05.10.2004. 29. punkts; ECT spriedums *United Macedonian Organisation Ilinden and Others v. Bulgaria*. 59491/00, 19.01.2006. 53. punkts.

⁷⁷ Biedrību un nodibinājumu likuma 57. panta trešā daļa.

3. biedrības aizliegšana, izbeidzot tās darbību ar tiesas spriedumu;⁷⁸

4. biedra izslēgšana no biedrības.⁷⁹

79. Biedrošanās brīvība tiek ierobežota jau personu apvienības veidošanas stadijā. Likumi aizliedz biedrībai noteikt mērķus, uzdevumus un darbības metodes, kuri būtu pretrunā ar Satversmi, likumiem vai Latvijai saistošiem starptautiskajiem līgumiem.⁸⁰ Šādas biedrības jo īpaši ir militāri formējumi, vardarbību sludinošas organizācijas, par noziedzīgām vai antikonstitucionālām atzītas organizācijas.⁸¹ Latvijā par antikonstitucionālām organizācijām ir atzītas:

1. Latvijas Komunistiskā partija,
2. Latvijas Leņina komunistiskās jaunatnes savienība,
3. Latvijas PSR Darbaļaužu internacionālā fronte,
4. Darba kolektīvu apvienotā padome,
5. Kara un darba veterānu organizācija,
6. šo organizāciju koalīcijas – Sabiedrības glābšanas Vislatvijas komiteja.⁸²

80. Biedrības darbību izbeidz, ja tā darbojas pretēji Satversmei un likumiem, piemēram, tās mērķi, uzdevumi vai darbības paņēmieni ir pretēji Krimināllikuma normām. Tomēr atsevišķu biedrības biedru darbība vai izteikumi, kas vērsti pret konstitucionālo iekārtu vai veido noziedzīgu nodarījumu, paši par sevi nav saistāmi ar biedrības darbību.⁸³ Biedrības darbībai tie būtu pierēķināmi tikai tad, ja biedrība paustu tiem gan aktīvu, gan arī klusējot izteiktu atbalstu. Līdz šim Latvijā biedrību darbība, jo tās būtu darbojušās pretēji valsts iekārtai, ar tiesas spriedumu nav izbeigta. Ar tiesas spriedumu izbeigta atsevišķu politisko partiju darbība, jo tās nav sniegušas finansiālās darbības atskaites.⁸⁴

81. Vienlaikus kā biedrošanās brīvības ierobežojums ir uzlūkojamas arī negatīvās sekas, kas rodas personai ar dalību biedrībā.

⁷⁸ Biedrību un nodibinājumu likuma 57. pants, Reliģisko organizāciju likuma 18. pants, Politisko partiju likuma 45. pants; skat. arī ECT spriedums *Freedom and Democracy Party (ÖZDEP) v. Turkey*. 23885/94, 08.12.1999. 27. punkts.

⁷⁹ Biedrību un nodibinājumu likuma 31. pants.

⁸⁰ Biedrību un nodibinājumu likuma 17. panta piektā daļa un 10. panta pirmā daļa.

⁸¹ Šādu secinājumu var izdarīt no BNL 6. panta piektās daļas, jo biedrības nosaukumā nedrīkst ietvert maldinošas ziņas par biedrības vai nodibinājuma darbības mērķi, darbības veidu un tiesisko formu. Ja biedrības nosaukums ir noziedzīgas organizācijas nosaukums, tad var ticami pieņemt, ka tās mērķi un darbība būs vērstas uz šādas organizācijas darbības atjaunošanu un turpināšanu (sal. Biedrību un nodibinājumu likuma 6. panta pirmā daļa un 11. pants).

⁸² Latvijas Republikas Augstākās Padomes 1991. gada 23. augusta lēmums "Par Latvijas Komunistiskās partijas antikonstitucionālo darbību Latvijā Republikā". Latvijas Republikas Augstākās Padomes un Ministru Padomes Ziņotājs, 1991. 12. septembris, Nr. 3; Latvijas Republikas Augstākās Padomes 1991. gada 10. septembra lēmums "Par dažu sabiedrisko un sabiedriski politisko organizāciju darbības izbeigšanu". Latvijas Republikas Augstākās Padomes un Ministru Padomes Ziņotājs, 1991. 12. septembris, Nr. 3.

⁸³ Jarass H.D., Pieroth B. *Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland*. 10. Aufl. München: Beck, 2009, Art. 9, Rn. 15.

⁸⁴ Jelgavas tiesas 2007. gada 13. novembra spriedums lietā Nr. C15124807 par politiskās organizācijas "Sporta partija" darbības izbeigšanu; Rīgas pilsētas Zemgales priekšpilsētas tiesas 2005. gada 4. jūlija spriedums lietā Nr. C31163405 par politiskās organizācijas "Sieviešu partija" darbības izbeigšanu; Rīgas pilsētas Centra rajona tiesas 2005. gada 7. decembra spriedums par politiskās partijas "Latviešu partija" darbības izbeigšanu (skat. <http://www.ur.gov.lv/partijas.html>).

Tā, piemēram, 1. darba uzteik biedrībā;⁸⁵

2. aizliegumu partijā;⁸⁶

3. negatīvu sek

Latvijā atsevišķ noteikti, ievērojot veikt politisko dar tādās biedrībās un biedrības un nodil netraucē dienesta partijās.⁸⁹ Policistu

82. Biedrošanās 116. pants. Kā jebk zojumam jābūt no

Likuma atruna:

83. Biedrošanās 116. pants). Likum

Leģitīms mērķis

84. Ierobežojun tam jāaizsargā būt sabiedrības drošība jābūt nepieciešamā atzinusi valsts terit spiedu kārtā par bi sību un brīvību aiz:

⁸⁵ Vogt bija Vācijas Ko 17851/91, 26.09.1995. 4

⁸⁶ ECT spriedums *Freed*

⁸⁷ ECT spriedums *Søren spriedums Gustafsson v. v. Iceland*. 16130/90, 30 28331/95, 28443/95, 29.

⁸⁸ Militārā dienesta liku 15. panta pirmās daļas 1

⁸⁹ Par tiesu varu: LR liku

⁹⁰ Par policiju: LR likum

⁹¹ ECT spriedums *N.F. v*

⁹² ECT spriedums *Unitec*

⁹³ ECT spriedums *Freedom*

⁹⁴ ECT spriedums *Chass*

Tā, piemēram, ECT par biedrošanās brīvības ierobežojumu uzskatījusi arī:

1. darba uzteikšanu personai, kas darbojas noteiktā atļautā biedrībā, arī politiskā biedrībā;⁸⁵

2. aizliegumu politiskās partijas vadītājam ieņemt līdzīgu amatu citā politiskajā partijā;⁸⁶

3. negatīvu seku radišanu par nepiedalīšanos biedrībā vai izstāšanos no tās.⁸⁷

Latvijā atsevišķos likumos noteikti ierobežojumi personām apvienoties biedrībās. Tie noteikti, ievērojot valsts iekārtas un sabiedriskās drošības vērtības. Tā karavīriem liegts veikt politisku darbību, pievienoties arodbiedrībām; karavīram ir tiesības būt par biedru tādās biedrībās un nodibinājumos, kurām nav politiska rakstura, kā arī dibināt karavīru biedrības un nodibinājumus un piedalīties citos nepolitiskos pasākumos, ja šāda darbība netraucē dienesta pienākumu izpildi.⁸⁸ Savukārt tiesnešiem liegts apvienoties politiskās partijās.⁸⁹ Policistu arodbiedrībām liegts izmantot atsevišķu tiesību – tiesību streikot.⁹⁰

3.2. Ierobežojumu tiesiskais pamats un robežas

82. Biedrošanās brīvības ierobežojumu konstitucionālais pamats ir Satversmes 116. pants. Kā jebkuram pamattiesības ierobežojumam, arī biedrošanās brīvības ierobežojumam jābūt noteiktam ar likumu, ar leģitīmu mērķi un samērīgam.

Likuma atrunas princips

83. Biedrošanās brīvības ierobežojumiem ir jābūt noteiktiem ar likumu (Satversmes 116. pants). Likumam ir jābūt pietiekami skaidram.⁹¹

Leģitīms mērķis

84. Ierobežojumam ir jāsasniedz leģitīms mērķis. Saskaņā ar Satversmes 116. pantu tam jāaizsargā būtiskākas vērtības – citu cilvēku tiesības, demokrātiska valsts iekārta, sabiedrības drošība, labklājība vai tikumība (Satversmes 116. pants). Ierobežojumam ir jābūt nepieciešamam demokrātiskā sabiedrībā. ECT par leģitīmu mērķi, piemēram, ir atzinusi valsts teritoriālo integritāti un nacionālo drošību,⁹² kā arī pienākumu būt piespiedu kārtā par biedrības biedru, ja šāda dalība ir obligāta citu sabiedrības locekļu tiesību un brīvību aizsardzībai.⁹³

⁸⁵ Vogt bija Vācijas Komunistiskās partijas biedre. Partija bija atļauta. ECT spriedums *Vogt v. Germany*. 17851/91, 26.09.1995. 44. punkts.

⁸⁶ ECT spriedums *Freedom and Democracy Party (ÖZDEP) v. Turkey*. 23885/94, 08.12.1999. 27. punkts.

⁸⁷ ECT spriedums *Sørensen and Rasmussen v. Denmark*. 52562/99; 52620/99, 11.01.2006. 54. punkts; ECT spriedums *Gustafsson v. Sweden*. 15573/89, 25.04.1996. 44. punkts; ECT spriedums *Sigurdur A. Sigurjonsson v. Iceland*. 16130/90, 30.06.1993. 35. punkts; ECT spriedums *Chassagnou and others v. France*. 25088/94, 28331/95, 28443/95, 29.04.1999. 103. punkts.

⁸⁸ Militārā dienesta likums: LR likums. *Latvijas Vēstnesis*, 2002. 18. jūnijs, Nr. 91 (2666). 10. panta otrā daļa, 15. panta pirmās daļas 1. punkts.

⁸⁹ Par tiesu varu: LR likums. *Ziņotājs*, 1993. 14. janvāris, Nr. 1. 86. panta trešā daļa.

⁹⁰ Par policiju: LR likums. *Ziņotājs*, 1992. 24. septembris, Nr. 37. 23. panta piektās daļas 1. teikums.

⁹¹ ECT spriedums *N.F. v. Italy*. 37119/97, 02.08.2001. 29. punkts.

⁹² ECT spriedums *United Communist Party of Turkey and others v. Turkey*. 19392/92, 30.01.1998. 40. punkts; ECT spriedums *Freedom and Democracy Party (ÖZDEP) v. Turkey*. 23885/94, 08.12.1999. 32. punkts.

⁹³ ECT spriedums *Chassagnou and others v. France*. 25088/94, 28331/95, 28443/95, 29.04.1999. 108. punkts.

Samērīgums

85. ECT uzsvērusi, ka biedrošanās brīvības ierobežojumam jābūt samērīgam.⁹⁴ Arī EST savā judikatūrā ir atzinusi, ka nacionālajam instrumentam, kas ierobežo pamatbrīvību, ir jāatbilst četriem nosacījumiem:

1. nedrīkst būt diskriminējošs;
2. jābūt attaisnotam ar imperatīviem priekšnoteikumiem vispārīgās interesēs;
3. jābūt piemērotam mērķa sasniegšanai, kam tas ir domāts;
4. nedrīkst pārsniegt nepieciešamības robežas.⁹⁵

Arī Satversmes tiesa īpaši akcentē samērīguma principa nozīmi pamattiesības ierobežojuma vērtēšanā un norāda, ka samērīgums nozīmē, ka: 1) leģitīmā mērķa sasniegšanai izraudzītie līdzekļi patiešām ir vērsti uz šā mērķa sasniegšanu; 2) nepastāv personu pamattiesības mazāk ierobežojoši (saudzējošāki) līdzekļi; 3) labums, ko iegūs sabiedrība, ir lielāks par indivīda tiesībām un likumiskajām interesēm nodarīto zaudējumu.⁹⁶

86. ECT ir atzinusi, ka, piemēram, partija nevar tikt aizliegta tikai dēļ tās nosaukuma,⁹⁷ vai kritiskās attieksmes pret valdības rīcību minoritāšu tiesību jautājumā.⁹⁸ Tāpat partijas darbība nevar tikt ierobežota tikai tādēļ, ka tā pārstāv uzskatu, kas ir pretējs likumam vai konstitūcijai. Partija var tikt aizliegta, ja tās mērķi ir pretēji konstitūcijai, antidemokrātiski un pretēji cilvēktiesībām, ja tā neizslēdz spēka līdzekļu izmantošanu mērķu sasniegšanai. Valstij te ir gan zināma novērtēšanas brīvība, kurā ECT neiejaucas.⁹⁹ ECT uzsver visu apstākļu vērā ņemšanu, ja tiesa lemj par biedrības aizliegšanu. Piemēram, ECT atzīst, vēl nevar pieņemt, ka biedrībai ir paramilitārs raksturs, ja biedrība paredz valkāt uniformas vai tajā noteikta militārajām pakāpēm līdzīga pakāpju kārtība; paramilitārais raksturs ir jānoteic, analizējot visus lietas apstākļus.¹⁰⁰

⁹⁴ ECT spriedums *Sidiropoulos and others v. Greece*. 26695/95, 10.07.1998. 47. punkts.

⁹⁵ ES tiesas 30.11.1995. spriedums lietā: C-55/94. 37. punkts.

⁹⁶ Satversmes tiesa. 2009-93-01. 17.05.2010.

⁹⁷ ECT spriedums *United Communist Party of Turkey and others v. Turkey*. 19392/92, 30.01.1998. 54. punkts.

⁹⁸ ECT spriedums *Yazar and Others v. Turkey*. 22723/93; 22724/93; 22725/93, 09.04.2002. 56. un turpm. punkti.

⁹⁹ ECT spriedums *Socialist Party and Others v. Turkey*. 21237/93, 25.05.1998. 50. punkts.

¹⁰⁰ ECT spriedums *The Moscow branch of the Salvation Army v. Russia*. 72881/01, 05.10.2006. 92. punkts.

103. Vals
sapulču u

A. Ievads

1. Pulcēšanā
2. Pulcēšanā
3. Pulcēšanā
4. Pulcēšanā

B. Satversmes 1.

1. Starpkaru
2. Neatkarīb
3. Satversme

C. Satversmes 1

1. Panta kon
2. Pulcēšanā
3. "Valsts" ...
4. "aizsargā".
5. "iepriekš p
6. "miermiliģ
7. "sapulču u
8. Pulcēšanā:
9. Pulcēšanā:

1. Pulcēšanā:
tiskas sabiedrīb:
vērtējams aizsar
Pulcēšanās b
varas attieksme
valsts standartu
atzīta par pašsap

¹ Satversmes tiesa. 2

² Administratīvā raj

³ Satversmes tiesa. 2

⁴ Дайси А.В. Основ
с. 308–310.

⁵ Стратегия-31. Pie

Prasa skaidrot Lindermana partijas reģistrēšanu

Tieslietu ministrs Jānis Bordāns (Nacionālā apvienība) lūdzis Uzņēmumu reģistra (UR) vadītājam Ringoldam Balodim skaidrojumu, kādēļ ir reģistrēta partija "Par dzimto valodu", kas, pēc ministra domām, ir valstij naidīgu noskaņota.

"Demokrātiskā valstī nav pieļaujams, ka politiskajās partijās, proti, organizācijās, kuru pašsaprotamais mērķis ir iegūt varu valstī, darbojas un, jo īpaši, tās vada personas, kuras aktīvi veicina naida izpausmes sabiedrībā," norāda ministrs un piebilst, ka "šādu pretvalstiski noska-

ņotu personu dibināts un vadīts politisks spēks apdraud sabiedrības drošību".

Līdz ar to Bordāns lūdz UR vadītājam sniegt skaidrojumu, kādēļ tas pieļāvis Lindermana iepriekš vadītās politiskās partijas "13. janvāra kustība pārreģistrāciju par partiju "Par dzimto valodu".

Ministrs lūdz norādīt uz iespējamiem trūkumiem tiesiskajā regulējumā, kas pieļauj tādu izmaiņu un izpildinstitūcijas locekļu, "kuri kurina naidu sabiedrībā un kuru darbības ir klaji vērstas pret Latvijas valsts konstitucionālajām vērtībām, reģistrāciju". **ERS**

Pretvalstiskās partijas «izķers» prokurors?

Tieslietu ministrija šodien sāks vērtēt Uzņēmumu reģistra priekšlikumus likumdošanas izmaiņām, kas ierobežotu valstij naidīgu politisko spēku darbību.

GIRTS ZVIRBULIS

Uzņēmumu reģistrs (UR) iesniedzis tieslietu ministram Jānim Bordānam (NA) atzinumu par pašreizējo situāciju politisko spēku reģistrācijas jomā, skaidrojumu par partijas "Par dzimto valodu" reģistrāciju, kā arī priekšlikumus iespējamiem likumu uzlabojumiem. Atzinumā UR skaidro, ka "Par dzimto valodu" pārstāvi

bija iesnieguši visus pārreģistrācijai un valdes sastāva izmaiņai nepieciešamos dokumentus, kas pilnībā atbilst normatīvo aktu prasībām. Arī citi tiesiski šķēršļi izmaiņu reģistrācijai neesot pastāvējuši. Tāpēc notāram nebija tiesiska pamata atlikt izmaiņu ierakstīšanu un dokumentu pievienošanu lietai.

Reģistrā jau esot notikusi sanāksme par politisko partiju darbības kontroles iespējamo normatīvo regulējumu, kurā piedalījās Eiropas Savienības tiesas tiesnesis Egils Levits, Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta senatore asociētā profesore Jautrite

Briede, Drošības policijas priekšnieks Jānis Reiniks, kā arī Saeimas deputāte un politikas zinātnes eksperte Rasma Kārklīna. Tīcis secināts, ka nepieciešams izstrādāt grozījumus Politisko partiju likuma 38. panta pirmajā daļā, papildinot to ar noteikumu, ka partijas darbību atbilstoši normatīvajos aktos noteiktajai kompetencei uzrauga un kontrolē arī prokurors. Tādējādi prokuroram, konstatējot, ka partijas darbība ir pretēja likumam, būtu tiesības apturēt partijas darbību un vērsties tiesā ar prasību par tās likvidāciju. Turklāt Politisko partiju likumā būtu jāparedz, ka par partijas valdes locekli var

būt tikai Latvijas Republikas pilsonis, kas vienlaikus ir arī partijas biedrs.

UR arī informē par ieceri septembrī sasaukt Konsultatīvās padomes nozaru sēdi, lai plašākā tiesību ekspertu lokā apspriestu jautājumu par reģistrētu politisko partiju darbības kontroli un stingrāku prasību noteikšanu partiju valdes locekļiem.

"Nav normāla situācija, ka cilvēki, kuri pat nevar kļūt par pilsoņiem, driskētu dibināt un vadīt politiskās partijas valstī," teic tieslietu ministra padomnieks Jānis Tomels. Visticamāk, iespējamos likuma grozījumus varētu sākt apspriest šodien Tieslietu ministrijas

valdības sēdē. Taču arī šeit esot iespējama diskusija, piemēram, par to, vai partiju kontroli labāk uzticēt ģenerālprokuroram vai drošības iestādēm.

Jau ziņots, ka tieslietu ministrs jūlija beigās lūdz UR skaidrojumu par Vladimira Lindermana politiskās partijas "13. janvāra kustība" reģistrēšanu un tās vēlāko pārreģistrāciju ar jauno nosaukumu "Par dzimto valodu", kā arī partijas valdes sastāva izmaiņām. Ministrs lūdz valsts galveno notāru Ringoldu Balodi sniegt skaidrojumu par šādu izmaiņu reģistrācijas tiesiskajiem aspektiem, kā arī norādīt uz iespējamiem trūkumiem

tiesiskajā regulējumā, kas pieļauj reģistrēt politiskās organizācijas, kuras nodarbojas ar naida kurināšanu un kuru darbības klaji vērstas pret Latvijas valsts konstitucionālajām vērtībām. Kaut arī Bordāns tiešā tekstā nenosauc "Par dzimto valodu" par Latvijai naidīgu spēku, partijas līderi Vladimirs Lindermans, Jevgeņijs Osipovs un Ilarions Girss to ir uztvēruši kā apvainojumu un vērsušies Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesā ar prasību ministram atsaukt savus apgalvojumus un publiski atvainoties oficiālajā laikrakstā "Latvijas Vēstnesis" par nepamatoti celto neslavu.

Tiesības apturēt partijas darbību

Uzņēmumu reģistrs nolēmis, ka ir jāveic grozījumi politisko partiju likumā, papildinot to ar noteikumu, ka partijas darbību atbilstoši normatīvajos aktos noteiktajai kompetencei kontrolē arī prokurors, un prokurors partijas pretlikumīgas darbības dēļ varētu apturēt tās darbību un rosināt partijas likvidāciju, informē Tieslietu ministrijā. Apspriests arī priekšlikums Politisko partiju likumā paredzēt, ka par partijas valdes locekli var būt tikai Latvijas pilsonis, kas vienlaicīgi ir arī partijas biedrs.